

Sysselsättning för personer med psykisk funktionsnedsättning

Utvärdering av statsbidrag under åren
2009–2011

Du får gärna citera Socialstyrelsens texter om du uppger källan, exempelvis i utbildningsmaterial till självkostnadspris, men du får inte använda texterna i kommersiella sammanhang. Socialstyrelsen har ensamrätt att bestämma hur detta verk får användas, enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (upphovsrättslagen). Även bilder, fotografier och illustrationer är skyddade av upphovsrätten, och du måste ha upphovsmannens tillstånd för att använda dem.

ISBN 978-91-87169-40-3

Artikelnr 2012-5-27

Publicerad: www.socialstyrelsen.se, maj 2012

Förord

Socialstyrelsen har sedan 2009 regeringens uppdrag att fördela medel enligt förordningarna (2009:955) och (2011:950) om statsbidrag till vissa juridiska personer som tillhandahåller meningsfull sysselsättning till personer med psykisk funktionsnedsättning. I uppdraget ingår att årligen följa upp statsbidraget i enlighet med förordningarna. Utöver detta anges i uppdraget att Socialstyrelsen ska låta göra en oberoende utvärdering av statsbidraget 2009-2010 och rapportera denna till regeringen senast den 1 juni 2012.

Uppdraget att genomföra en oberoende utvärdering gavs till Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet. Den här rapporten beskriver resultatet av utvärderingen. Ansvariga för utvärderingen har varit Katarina Piuva fil.dr och universitetslektor samt docent Alain Topor, båda verksamma vid Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet. Marian Bergroth (magister student i socialt arbete) och Martin Åberg (FoU-Nordväst) har också deltagit i arbetet med utvärderingen.

Ansvariga utredare för uppdraget på Socialstyrelsen har varit Birgitta Greitz och Christina Bohman Karlsson. Ansvarig enhetschef har varit Ann Holmberg.

Lars-Erik Holm
Generaldirektör
Socialstyrelsen

Innehåll

<i>Förord</i>	3
<i>Sammanfattning</i>	7
<i>Uppdraget</i>	8
Bakgrund	8
Regeringsuppdraget	8
Syfte, huvudmål, delmål och frågeställningar	8
Metod	9
Avgränsningar	10
<i>Resultat – deltagarnas perspektiv</i>	11
Verksamheterna	11
Göteborg	11
Strömsund	12
Stockholm	12
Båstad	12
Deltagarnas erfarenheter	12
Sysselsättning, meningsfull sysselsättning; vad är skillnaden?	13
Pengar är inte allt, men...	13
Relationer	15
Flexibilitet	15
Terapeutiska effekter	17
<i>Resultat – verksamheternas perspektiv</i>	20
Verksamhetsformer och arbetsmetoder	20
Sysselsättning, försörjning och arbete	21
Möjligheter och hinder	23
<i>Analys och besvarande av frågeställningar</i>	25
<i>Slutsatser</i>	29
Utvärderarnas kommentarer till sina slutsatser	30
Socialstyrelsens kommentarer till slutsatserna	31
<i>Referenser</i>	32
<i>Bilagor</i>	34
Bilaga 1: Sammanställning av centrala frågeställningar och begreppslika problematiseringar kring betydelsen av sysselsättning och arbete för personer med psykisk funktionsnedsättning	34
Bilaga 2: Förteckning över verksamheter som tillsändes enkät 2011-12-09	44

Bilaga 3: Enkät 2011-12-09	46
Bilaga 4: Beviljade medel 2010 (för verksamhetsåret 2011)	53
Bilaga 5: Beviljade medel 2011 (för verksamhetsåret 2012)	58

Sammanfattning

För att stimulera och utveckla möjligheterna i arbetslivet för personer med psykiska funktionsnedsättningar beslutade regeringen att under 2009 fördela ”statsbidrag till vissa juridiska personer som tillhandahåller meningsfull sysselsättning till personer med psykisk funktionsnedsättning” [1]. Genom den statliga satsningen har 32 verksamheter under 2009 tagit emot 9,5 miljoner kronor (för verksamhetsåret 2010) och 44 verksamheter under 2010 tagit emot 19,5 miljoner kronor (för verksamhetsåret 2011).

Enligt regeringsbeslutet ska bidraget leda till ett varierat utbud av meningsfull sysselsättning, öka valfriheten genom att främja utveckling av sysselsättningsplatser, bidra till anpassning till den enskildes förutsättningar samt främja återgång till den reguljära arbetsmarknaden.

Slutsatserna av utvärderingen är att statsbidraget har gett många personer möjligheter att delta i ett varierat och flexibelt utbud av sysselsättning, en del personer har gått till den öppna arbetsmarknaden eller börjat studera. Verksamheterna själva bedömde att statsbidraget har varit en bidragande orsak till att 129 personer har fått ett arbete eller påbörjat studier. Dessutom har 494 nya möjligheter till sysselsättning blivit verklighet med hjälp av bidraget. Dock lyfter verksamheterna fram att statsbidraget har ett alltför kortsiktigt perspektiv vilket försvårar planering och långsiktig utveckling.

Verksamheterna vars syfte i första hand är att skapa sysselsättning har stor betydelse både socialt och individuellt, genom att de bryter isolering och ger möjlighet till gemenskap. Även om deltagarna har meningsfull sysselsättning eller lön/lönebidrag så påverkar det inte deras ekonomi på ett positivt sätt.

Utvärderingen beskriver verksamheternas utbud och arbetsmetoder samt vilken betydelse statsbidraget haft för utvecklingen av verksamheterna. Här framträder betydelsen av att det finns ett lyhört förhållningssätt till deltagarnas individuella livssituation och därmed en hög flexibilitet i verksamheterna. Vidare belyses i vilken grad statsbidraget haft betydelse för att erbjuda ytterligare sysselsättningsmöjligheter till fler deltagare samt för deltagarnas återgång till arbete och studier. Även deltagarnas egna upplevelser av inflytande och deras reflektioner om betydelsen av arbete och sysselsättning redovisas inom ramen för uppdraget.

Utöver den oberoende utvärderingen har den ekonomiska redovisningen av statsbidraget genomförts för bidragsåren 2010 och 2011. Redovisningen presenteras i bilaga 4 och 5.

Uppdraget

Bakgrund

För att stimulera och utveckla möjligheterna inom arbetslivet för personer med psykiska funktionsnedsättningar beslutade regeringen att fördela statsbidrag enligt förordningarna (2009:955) och (2011:950). Statsbidraget har hittills fördelats årligen sedan 2009. Genom den statliga satsningen har 32 verksamheter under 2009 tagit emot 9,5 miljoner kronor (för verksamhetsåret 2010) och 44 verksamheter under 2010 tagit emot 19,5 miljoner kronor (för verksamhetsåret 2011) för att utveckla sysselsättningsverksamheter riktade till personer med psykiska funktionsnedsättningar. Utvärderingen omfattar 38 av dessa verksamheter. Geografiskt är verksamheterna spridda över hela landet och organisationsform utgörs av stiftelser, kooperativ, ideella föreningar och ekonomiska föreningar. Enligt förordningarna är syftet med statsbidraget att förstärka och komplettera kommunernas och landstingens insatser för att ge personer med psykisk funktionsnedsättning en meningsfull sysselsättning.

Personer med psykiska funktionsnedsättningar intar en särställning bland personer med andra funktionsnedsättningar [1-5]. I Socialstyrelsens lägesrapport från 2008 konstateras att ”Den gruppen som har lägst andel personer med lön är personer med psykisk funktionsnedsättning. I denna grupp har en av tre inkomst av lön. Även lönen storlek är lägst för personer i denna grupp. Också här skiljer sig olika diagnosgrupper åt [6]. Samtidigt finns en omfattande vetenskaplig litteratur som lyfter fram arbetets och sysselsättningens betydelse för individers sociala liv och psykiska hälsa.

Regeringsuppdraget

Regeringen har beslutat om förordningarna (2009:955) och (2011:950) om statsbidrag till vissa juridiska personer som tillhandahåller meningsfull sysselsättning till personer med psykisk funktionsnedsättning. Sysselsättningen ska vara utformad så att den stärker den enskildes möjligheter till att leva ett självständigt liv. I förordningarna anges mål och villkor för statsbidraget. Enligt regeringsbeslutet den 8 oktober 2009 ”ska Socialstyrelsen låta genomföra en oberoende utvärdering av hur statsbidraget använts” och överlämna den till regeringen senast den 1 juni 2012.

Syfte, huvudmål, delmål och frågeställningar

Målen enligt regeringsbeslutet [7, 8] var att bidraget skulle leda till:

- varierat utbud av meningsfull sysselsättning
- ökad valfrihet genom att främja utveckling av sysselsättningsplatser
- anpassning till den enskildes förutsättningar
- att främja återgång till den reguljära arbetsmarknaden.

Syftet med att utvärdera hur statsbidraget använts är dels att redovisa resultat och erfarenheter, dels att undersöka i vilken mån bidraget uppnått de av regeringen uppställda målen i regeringsbeslutet. Socialstyrelsens angav följande frågeställningar som angelägna att undersöka vilket också bestämt metodval och analys av resultat.

- På vilket sätt har olika aktiviteter och insatser genomförts?
- Har statsbidraget påverkat utbud och variation av sysselsättning?
- Har statsbidraget lett till ökad valfrihet av sysselsättningsplatser?
- Har insatserna anpassats efter individernas förutsättningar? På vilket sätt görs det?
- Har insatsen bidragit till återgång till den reguljära arbetsmarknaden?
- Vilka är framgångsfaktorerna, hur har de använts och tagits tillvara i arbetet i verksamheterna?
- Vilka är hindren och problemen på individ- respektive organisationsnivå? Hur hanteras de?
- Deltagarnas upplevelser av bemötande, inflytande och delaktighet?
- Hur har deltagarnas hälsa och välbefinnande påverkats genom deltagandet i satsningen?
- Har deltagarnas förmåga att utföra arbete förändrats?
- Vilka är framgångsfaktorerna, hur upplevs de av deltagarna själva?
- Idéer och planering inför framtiden?

Metod

Enligt regeringsbeslutet den 8 oktober 2009 ska Socialstyrelsen låta genomföra en oberoende utvärdering av hur statsbidraget använts, effektiviteten i bidragsgivningen samt ändamålsenligheten i förordningen i förhållande till syfte och mål med uppdraget. Uppdraget med utvärderingen gavs till Institutionen för socialt arbete vid Stockholms universitet. Ansvariga för utvärderingsuppdraget har varit fil.dr och universitetslektor Katarina Piuva och docent Alain Topor. Marian Bergroth (magisterstudent i socialt arbete) och Martin Åberg (FoU-Nordväst) har deltagit i arbetet med utvärderingen. För genomförandet av utvärderingen valdes följande metoder:

- En inledande dokumentstudie av de verksamhetsbeskrivningar som skickats till Socialstyrelsen, med syfte att formulera frågor inför dattainsamling.
- En sammanställning av centrala frågeställningar kring betydelsen av sysselsättning och arbete för personer med psykisk funktionsnedsättning, redovisas i bilaga 1.
- En enkät till samtliga berörda verksamheter, med syfte att dels få en uppfattning om hur många individer som berördes av statsbidraget dels för att undersöka verksamheternas uppfattning av utfallet av statsbidraget.
- Strukturerade telefonintervjuer genomfördes för att precisera enkätsvar som rör de personer som uppgavs ha börjat arbeta.

- En kvalitativ fördjupningsstudie i form av intervjuer vid fyra verksamheter. De fyra verksamheterna valdes utifrån en variation i verksamhetsform, användning av statsbidraget samt verksamhetens storlek.

Valet av metod har gjorts utifrån vad som beskrivs som en ”noggrann efterbedömning av utfall, slutprestationer eller förvaltning i offentlig verksamhet, vilken avses spela en viktig roll i praktiska beslutssituationer” [9]. Metoden förutsätter en systematisk tillämpning av värdekriterier, ett genomtänkt insamlande av data samt utförlig dokumentation av källor [9].

I rapporten har begreppet person med funktionsnedsättning använts när hela gruppen avses. De personer som deltar i verksamheterna benämns deltagare eftersom det är det begrepp som oftast används av verksamheterna.

Avgränsningar

Utvärderingen kommer att fokusera på hur satsningen genomförts, resultat och erfarenheter från denna. I detta ingår redovisning av målgrupper för statsbidraget, exempel på verksamheter, utveckling av utbudet över tid samt erfarenheter från deltagare i verksamheterna. I regeringsuppdraget anges att utvärderingen ska beskriva vilka långsiktiga effekter statsbidraget haft på kommunernas och landstingens insatser inom området. Bedömningen är att sådana långsiktiga effekter är svåra att påvisa. De statliga bidragens roll är svårt att isolera från andra samverkande aktörer och faktorer och det kan därför vara svårt att i det enskilda fallet isolera bidragets roll för utvecklingen som redovisas.

Resultat – deltagarnas perspektiv

Inom ramen för utvärderingen besöktes fyra verksamheter. Verksamheterna valdes ut för att skilja sig så mycket som möjligt från varandra. De drivs av olika organisationer och finns i olika landsändar, i större och mindre städer. De skiljer sig åt när det gäller arbete eller sysselsättning och arbetar utifrån olika metoder.

Verksamheterna

Vilka var de fyra verksamheterna som besöktes, hur stort bidrag fick de, hur många personer berördes av bidraget, vilka hinder har de mött och vilka framkomliga vägar har de utvecklat?

Sammanställning av fyra verksamheter

	Gyllenkroken Göteborg	KC närservice Strömsund	Mellanmålet Stockholm	Fontänhuset Båstad
Organisationsform	Stiftelse	Ek. förening	Ideell förening	Stiftelse
Statsbidrag 2010	800 000	1 200 000	782 000	500 000
Statsbidrag 2011	-	800 000	550 000	500 000
Antal deltagare berörda av statsbidraget	35	13	30	30
Användning av statsbidrag	Utökad verksamhet	Utökad verksamhet	Utökad verksamhet	Utökad verksamhet
Antal nya deltagare (med hjälp av statsbidrag)	30	6	Ingen uppgift	20
Strukturerad arbetsmetod	Nej	Case management Resursmobilisering	Supported Employment - IPS	Fontänhus modell
Hinder	Individernas dåliga självkänsla Stress och oro inför framtiden	Okunskap och misstänksamhet mot sociala företag	Regelverket hos olika myndigheter	Samarbete med kommun Svårt finna arbete
Nya insatser	Kvalificerade och individanpassade uppgifter stärker individer	Information	Ännu närmare samverkan	Direkt kontakt med näringslivet

Göteborg

Stiftelsen Gyllenkroken bildades 1994 och är främst finansierad av Göteborgs kommun och har utvecklat en rad insatser med olika former av projektstöd. Grundverksamheten består bland annat av ett aktivitetshus, ett socialt kooperativ som lagar mat och driver ett kafé riktat till besökande. Här finns även ett boende med sex lägenheter och ett boendestöd. Bland projekten finns ”Inre rum”, som från början Allmänna arvsfonden finansierade. ”Inre rum” beskrivs som ett kunskapscenter om psykisk sjukdom med fokus

på personliga perspektiv. ”Inre rum” har producerat utställningar, en tidsskrift och en databas, Psykopedia. Verksamheten har dock minskat ner kraftigt under 2012, då kommunens bidrag till Gyllenkroken reducerats.

Strömsund

Kraftcentrum Närservice (KC) är ett socialt företag och en ekonomisk förening. Ändamålet är att integrera personer som står långt ifrån arbetsmarknaden, i samhället och arbetslivet. Den första insatsen som utvecklades var skogsvård och ”skoglig kulturmiljövård”, där KC nu är en lokal aktör. Andra aktiviteter beskrivs som ”hemnära” tjänster som snöskottning, gräsklippning och flytthjälp. KC driver även en loppmarknad och har nyligen startat en verksamhet för grafisk produktion. Även ett samarbete med Riksarkivet för att digitalisera arkivmaterial har utvecklats.

Stockholm

”Mellanmålet” är en förening som bildades 2004 av föräldrar och unga vuxna med psykoserfarenhet. ”Mellanmålet” är ett socialt företag som bedriver en öppen verksamhet med ett kafé och aktiviteter som att stödjer psykisk och fysisk hälsa, arbetsrehabilitering, men också ges möjligheter att ”knyta kontakter, ha kul, att bara vara”. Verksamheten driver även en personalrestaurang för postens anställda, som ger deltagarna möjlighet till praktik och arbete. ”Resavägen-projektet” är en strukturerad ettårig rehabiliteringsinsats som har sina rötter i IPS – Individual Placement and Support.” Resavägen” drivs i samarbete med Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan.

Båstad

Båstads Fontänhus är en del av Fontänhusrörelsen som är ett nätverk med spridning i stora delar av världen och i Sverige. Verksamheten drivs i stiftelseform och startade i Båstad 1995 i samband med psykiatrireformen. Verksamheten finansieras dels via kommunala föreningsbidrag och dels genom att några grannkommuner köper platser. Deltagarna har delat in sig i olika lag som ansvarar för olika uppgifter i föreningens och husets aktiviteter, från att laga mat till övriga deltagare och ta emot studiebesök, till att producera den egna tidningen och hemsidan. ”Idéhotellet” är ett projekt inom Båstad fontänhus. Dess bärande tanke är att utgå från deltagarnas egna kapaciteter och försöka koppla dem till de hjälpbehov som lokala företagare har.

Deltagarnas erfarenheter

De verksamheter som besöktes skiljer sig från varandra. Även de deltagare som intervjuades skiljer sig från varandra när det gäller kön, ålder, typ av problematik och hur länge de hade haft kontakt med den verksamhet där mötena/intervjuerna skedde. Några intervjuer hade planerats, andra skedde spontant.

Erfarenheterna presenteras under fem rubriker. Varje del inleds med ett eller flera citat från intervjuer med deltagarna. Flera av citaten visar även hur de olika områdena under varje rubrik hör ihop med varandra.

Sysselsättning, meningsfull sysselsättning; vad är skillnaden?

Hur uppfattar deltagarna begrepp som meningsfull sysselsättning och hur skiljer den sig från erfarenheterna från andra former av aktiviteter?

E: Stoppa skruvar i påsar; det är väl meningslös sysselsättning...

D: Men det finns folk som tycker att det kan vara meningsfullt att stoppa skruvar i påsar också.

E: Jojo.

B: För min del, så tycker jag att det inte finns mycket som är meningslöst. Om jag skulle orka ha en sysselsättning, vilken den än må vara och kunna prestera och gå dit varje dag, så skulle jag vara nöjd. Jag har inga krav på vad jag vill och inte vill, bara att kunna klara av en sysselsättning varje dag.

E: Men när jag var på [Företag] då kändes det verkligen meningslöst... Jag fick stoppa skruvar i påsar, montera ihop trädgårdsstolar... Hela stämningen där gjorde att det var meningslöst... Hade det varit en trevlig stämning, hade jag nog tyckt att det var helt ok.

D: Jag har ofta packat skruvar... Men visst beror det på stämningen och vad man tjänar...

A: Det är som du säger; att det viktiga är umgänget, att det är någonting som behövs."

Fokusgrupp. Fontänhuset

Samma arbetsuppgifter kan uppfattas på helt olika sätt och få helt olika konsekvenser beroende på vilket sammanhang de inträffar i. För många kan ett första positivt sammanhang vara att möta andra med liknande problem, där det är möjligt att ordna flexibla villkor för att bara få vara där, få vara med. För andra räcker det kanske att ha en arbetsledare som förmår att sätta sig in i de svårigheter som psykiska problem kan innebära och anpassa arbetsuppgifterna till individens förmåga i just den stunden.

Avgörande för individen verkar vara det sociala sammanhanget som verksamheten erbjuder, oberoende av dess syfte - arbete, meningsfull sysselsättning eller rehabilitering.

Följande tre aspekter verkar vara bestämmande om sysselsättningen bedöms meningsfull eller inte:

1. Den ekonomiska ersättningen
2. Relationerna på arbetsplatsen
3. Flexibiliteten i arbetsvillkoren

Pengar är inte allt, men...

Lönen, ersättningen för det man utför, skiljer arbete från sysselsättning. För de flesta som vi mötte var inte det en avgörande fråga. Viktigt var dock

pengarna i sig. Om de flesta betonar betydelsen av ett socialt sammanhang utanför hemmet, så understryker de också de negativa konsekvenserna av en dålig ekonomi för den psykiska hälsan. Sysselsättning ändrar inte individens ekonomiska villkor.

Pengar; hur viktigt är det?

F: ”Det är viktigt om man inte har några.

A: Det är det som är den största grejen; om du har familj och inte får det att gå ihop, så skapar det en jävla bunke skit. Ingen i familjen mår bra. Jag gick i samtalsterapi, men det är någonting som aldrig togs upp... ekonomin. Och det är inget som man tar upp själv. Jag har en konkurs bakom mig... den lever man med livet ut. Så visst betyder pengar en hel del...

D: Ja, man lever inte för att jobba, man jobbar för att leva.

Kan lönen ersätta det meningsfulla?

Flera: Nej, det kan den inte...

F: Ja ett litet tag. Pengar är mycket, men inte allt. Jag håller med att det där med att komma hemifrån och bryta ett mönster; det är mer värt än pengar. Men sedan måste pengar in. På ett eller annat sätt. De är viktiga.

A: För att; kommer du ifrån ett negativt mönster, men har inga pengar, så kommer du aldrig åt det andra heller.”

Fokusgrupp. Fontänhuset

”Jag har pension, men för att få någonting att göra så fick jag börja här. Jag får 30 kronor per dag då jag är här. Men nu ska jag försöka börja arbeta med lönebidrag, för att med min pension och bostadsbidrag har jag bara 9 000 plus de där 30 kronorna fyra dagar i veckan. Jag är här bara halva dagar, för att även om jag är här hela dagarna, så får jag inte mer betalt. De där 30 kronor är bara för att reta upp en. Det hade varit bättre att de inte gett en någonting. 30 kronor är en så liten summa, så man blir irriterad på dem.”

Stefan. Kraftcentrum Närservice

Att ha någonting att gå till, någonstans att göra något, någonstans att möta andra är avgörande. Att stanna hemma och vara isolerad skapar bara mer problem. Sedan är det inte fel att få en ersättning för det man producerar, det får alla andra. Att leva enbart på olika former av bidrag låser in individen effektivt i ett utanförskap. Utöver de problem som redan fanns blir ekonomin ytterligare en källa till oro. Svårigheten för många med allvarliga psykiska funktionsnedsättningar är att de, trots sina ansträngningar och samhällets försök att stödja dem, inte kommer ut i vanligt lönearbete på heltid, så att de kan försörja sig på det. Oberoende av hur många steg de tar, finns risken att nuvarande ersättningssystem bidrar till att hålla kvar dem i en situation med negativa följder för deras hälsa [1].

Relationer

”Tidigare hade jag arbetat med trädgårdsarbete. (...) Jag började arbeta med en person som var väldigt elak. En besserwissertyp. Jag blev missförstådd så när jag slutade, så mådde jag sämre, så när jag fick se en kratta första gången jag kom hit så..., men sedan, när (...) När man arbetar under goda omständigheter, så blir det något helt annat. Skillnaden är att där fick man arbeta efter givna arbetstider, och här kan man arbeta i sin egen takt och om man inte har lust, så kan man göra någonting helt annat. Och här har jag trevliga personer omkring mig.”

Martin. Fontänhuset

”I början var det inte så mycket som jag provade på, utan det var mest att komma och gå. Hälsa på dem som var här. Sitta och ha trevligt tillsammans och dricka kaffe och prata sönder saker. Jag fastnade för att jag kände att det var trevligt. Jag kände trygghet. Jag kände mig trygg. Jag blev delaktig i deras jobb. Nu sköter jag loppiset. Jag svarar i telefon när folk ringer in olika arbetsorder. Jag har blivit en i teamet, så att säga.”

Mona. Kraftcentrum Närservice

Citaten visar på hur stor betydelse relationer har på en arbetsplats. Relationer som för dem bevisar deras betydelse. Ger dem ett värde i andras ögon, och därmed i sina egna. Verksamheterna hade utvecklat olika system för att uppmärksamma de som inte kom, så att den som var kvar hemma visste att han/hon var saknad av de andra. Många jag mötte uppskattade att de ”bara” fick komma och finnas till på verksamheten. Det var viktigt i den första kontakten, men det kunde vara lika betydelsefullt när de hade en period då de mådde sämre. De fick ändå komma, vara där och bidra med det de förmodade. Inte byta sammanhang, remitteras till någon annan verksamhet, till några nya människor, nya relationer som de från början visste skulle vara tillfälliga tills det var dags för en ny förflyttning i vårdorganisationens olika verksamhetskedjor.

Flexibilitet

Genomgående i verksamheterna var att alla, i olika utsträckning, var inriktade på sysselsättning och arbete, men att man även kunde komma dit och inte göra så mycket, ”bara vara”, finnas till bland andra, utan att behöva prestera annat än sin närvaro. För deltagarna finns en rad erbjudanden, men det finns alltid tid att välja och inte omedelbart prestera. Denna acceptans verkar skapa en öppning för förändring.

”När det gäller mig själv, så har jag varit psykiatripatient i 30 år och har haft en svår ångest och depressioner sedan jag var 20. Och jag har hamnat utanför samhället och har varit sjukpensionär och haft sjukskrivning i 10 år. Och jag har försökt att arbetsträna i 20 år och försökt att komma tillbaka in i arbetslivet. (...) För mig har det varit fruktansvärt att gå hemma och vara isolerad. Jag har önskat att få ett samman-

hang ute i samhället. Nu kommer jag till Fontänhuset när jag orkar och känner att jag har ett sammanhang ändå (...) men det blir inte lätt att ta sig in när man har stått utanför i så många år...”

Fokusgrupp. Fontänhuset

”Jag kom med denna sjukdom och jag var rädd och osäker, så det första jag tänkte var att jag kanske inte skulle klara av det. Men jag tänkte att jag ska försöka kämpa ändå, så att jag ska kunna klara det.

Men så träffade jag människor som liknade mig. Det fanns ingen som var bipolär, inte så, men det var andra... sociala eller psykiska problem. Så vi hade det gemensamt. Att vi kunde sitta och prata med varandra; hjälpa varandra. Och man behövde inte vara en annan, utan jag kunde vara mig själv när jag gick hit. Vissa dagar mårde jag sämre, men jag tänkte att jag ändå ska försöka. Jag kan gå därifrån när jag vill; efter en halvtimme om jag vill. När jag kom dit, då var de där och den tyngsta biten släppte och jag kunde tycka att det kanske är lite trevligt, det kanske är lite roligt. Man blir kvar ett tag till. (...) Mycket var gemenskapen; att vi kunde sitta och prata, men eftersom att jag är sjukskriven så måste jag vara på plats. Loppisen var ett önskemål från Maria och mig. Jag kände att jag ville ha någonting som jag tyckte var roligt, som jag skulle kunna tänka mig att satsa på. (...) Så därför startade vi loppisen. När vi föreslog det, var det mycket positivt, för vi bor i ett litet samhälle och allt som kan ge någonting uppfattas positivt och roligt. Det bar sig. Och då har vi en loppis på KC och det har gått jättebra och det är roligt.”

Mona. Kraftcentrum Närservice

Psykiska funktionsnedsättningar utvecklas inte rätlinjigt. Många som vi pratade med upplever perioder av utveckling som följs av stillastående och ibland tillbakagång. För många skulle det bli en stor förlust att samtidigt som de mårde sämre bli avvisade från den plats där de har sina sociala relationer.

I verksamheter där deltagarna ofta verkar under många timmar av dagen förändras synsättet på problemen. Stillastående och tillbakagångar är inte lika med ”återfall”. De kan ses som faser i en utveckling. Under ytan kan mycket ske i en period av yttre stillastående. Tillbakagång kan även vara ett sätt att hantera utveckling och förbereda sig för att ta nya steg. När en person finns i ett socialt sammanhang blir hans liv mer begripligt [3, 4].

Det sociala sammanhanget bör motsvara personens behov; i detta fall främst vara flexibelt då behoven varierar, mellan personerna och hos en och samma person över tiden.

Viktiga förutsättningar för att flexibiliteten ska fungera:

- Ingen av verksamheterna är diagnosbaserad, utan människor blandas med varandra.
- Låg tröskel dvs. kraven på aktivitet går från att bara vara till de som utför ett vanligt arbete.

- Det är möjligt för en person att gå fram och tillbaka i aktivitetsnivå, beroende på hur han/hon mår för tillfället, utan att hon/han måste lämna verksamheten.
- Arbetsuppgifterna spänner över ett brett fält och tar tillvara olika kompetenser. En person kan välja och variera sin insats.
- Öppenhet för deltagarnas förslag till att utveckla verksamheten.
- Närvarotiderna, dvs. frånvaro uppmärksammas, men bestraffas inte. Den uppmärksammas för att deltagarna och verksamheten i sin helhet är beroende av varje deltagares insats och för att de bryr sig om varandra. Man kan komma en kort stund, gå och komma tillbaka.
- Mycket görs tillsammans, men det är även möjligt att göra saker för sig själv bland andra.

Flexibiliteten ges en praktisk innebörd där i de olika verksamheternas varierade utbud, som utvecklats medvetet över tiden. Här finns verkliga arbetsuppgifter som går från lönearbeten (främst lönebidragsanställningar) till möjligheten att ta en kopp kaffe och eventuellt hjälpa till att laga det.

Terapeutiska effekter

De olika verksamheterna har stor betydelse för deltagarnas psykiska hälsa. Ingen av verksamheterna presenterar sig som behandlingsverksamhet med terapeutiska mål. Ändå nämner flera av de intervjuade att deltagandet i verksamheterna spelat en stor roll för hur de mår.

Påverkar den tiden du är här på KC din "sjukdom"?

"Helt klart har jag växt som människa. Jag har fortfarande upp-och-ner dagar. Ibland tänker jag att det inte går över huvudtaget och då kan man bara lägga ner helt och hållet. Samtidigt tänker jag att jag får börja förstå att jag faktiskt har kommit hit. Det är mycket projekt som jag har på gång själv, men de får ta ett tag... Jag kan inte skynda på. Nej!

Jag tar ett steg fram i taget och det tar en evighet och det är många steg och det vet jag. Jag måste gå fram och tillbaka hela tiden. Se att nu är det bra, nu är det mindre bra... tills att jag till slut inser själv att det kanske blev bra! Det är lite svårt att förklara. Jag kan själv ha svårt att förstå ibland, fast jag mår så pass bra som jag ändå gör i dag. (...) Jag växer som människa. Jag känner att även jag kan. Igen. Jag har kunnat förut. När jag känner att efter sjukdomen så har jag kommit tillbaka, då känner jag att jag också kan. Som andra kan. (...)

Jag har fått tillbaka människovärdet. Det kommer tillbaka. Jag är inte bara en psykiskt sjuk person som behöver andras hjälp. Jag har något att ge tillbaka."

Mona. Kraftcentrum Närservice

"Det som det här stället har hjälpt mig med är att bli fungerande som person både psykiskt och fysiskt. Jag har fått bättre självförtroende, jag har fått bättre rutiner, jag kommer hit, känner att jag gör någonting

varje dag, känner att jag är omtyckt, gör något bra. Från att jag gick in i väggen och inte visste vad jag skulle göra känns det nu som jag har börjat få en väldigt strukturerad tillvaro. Jag har något som jag vet jag ska göra varje dag. (...) Det har att göra med min ADHD. Jag fick en diagnos för fyra år sedan. Jag började medicinera. Medicinen gjorde varken från eller till för mig. Och nu har jag lärt mig hantera det på ett annat sätt. För drygt ett halvår sedan tog jag bort medicinen. (...) min omgivning säger att jag är en helt annan person. Jag är mera levande och har mera känslor. Min mamma sa att jag var som en zombie.”

Hannah. Mellanmålet

Många av deltagarna har överraskat sig själva. De klarar mer än vad de har förväntat sig. Andra i deras omgivning pekar på de steg som de har tagit och att de själva ser det. Men det tar tid att integrera dessa positiva förändringar i sin självbild. Identiteten som ”sjuk” kan fortfarande dominera självbilden under en lång tid. Det är som om de två bilderna lever parallellt eller att de endast långsamt påverkar varandra. Utvecklingsprocessen här handlar om att ”bli sig själv” och skaffa sig en inflytande i sitt eget liv.

Sammanfattande erfarenheter som förmedlades av deltagarna:

- Acceptans kan leda till förändring. När en person får vara sig själv, då kan hon förändras.
- Krav på förändring kan leda till status quo dvs. ingen förändring alls.
- Samvaro och gemenskap kan vara den väsentligaste produkten av en arbets- och sysselsättningsverksamhet.
- Man kan ha en diagnos på svår psykisk ”störning” eller ”funktionsnedsättning” och ändå skapa sig ett eget liv och vara sig själv, bortom diagnosen.
- En tydlig struktur kan vara nödvändig, bara den är flexibel och kan anpassas till olika personer.
- Ensamhet och isolering är förödande för människor. Arbete och sysselsättning är verk samma sätt att bryta isolering. Men arbete kan bidra till nya former av isolering, om man inte har ekonomi att träffa andra utanför arbetet och sysselsättningen.

Det som deltagarna lyfter fram när de ska sammanfatta sina erfarenheter av kontakten med verksamheterna handlar om sammanhangets betydelse för dem och vilka effekter samhällsinsatserna kan få. I intervjuerna är det svårt att direkt relatera de positiva egenskaperna i verksamheterna till den statliga satsningen, samtidigt verkar satsningen ha bidragit till att stärka och vidareutveckla redan positiva insatser i dessa verksamheter, vilket var syftet med statsbidraget.

Deltagarna pekar på betydelsen av att ha tillgång till ett brett utbud av möjligheter, från samvaro till marknadsanpassade arbeten på samma plats. Även innehållet i de olika aktiviteterna/arbetena varierar mycket inom respektive verksamhet. Det förekommer även att en enskild deltagares förslag resulterar i nya aktiviteter. Att projekt startas som utgår från deltagarnas

kompetens och där arbetsgivare eftersöks just utifrån det som deltagaren kan erbjuda. Denna variation och flexibilitet innebär en konkret valfrihet i förhållande till den enskilde deltagarens förutsättningar.

Mångfalden, flexibiliteten och valfriheten är viktiga förutsättningar för att insatserna för personer med psykiska funktionsnedsättningarna ska fungera. Då relationer både med andra deltagare och med verksamhetens personal spelar en betydande roll, skulle det få mycket negativa konsekvenser om deltagarna tvingades byta verksamhet allt eftersom deras tillstånd varierade. Att må sämre skulle medföra att man tvingas bryta de relationer man byggt upp i verksamheten vilket skulle upplevas som ett straff. Att må bättre och, på grund av det, automatiskt tvingas flytta till en annan verksamhet skulle också innebära en brytning med de personer som stöttat och hjälpt en.

Ekonomins roll betonas av flera deltagare. Det handlar om deras ekonomiska svårigheter som motverkar försöken till den sociala integrationen som ingår i en återhämtningsprocess.

Att inom en och samma verksamhet inrymma ett brett och varierat utbud bidrar till att stärka de sociala relationerna och deras positiva roll i relation till individernas självbild. På sikt kan detta gynna en utveckling mot den ordinarie arbetsmarknaden.

Resultat – verksamheternas perspektiv

För att ta del av erfarenheter och uppgifter utifrån verksamheternas perspektiv skickades en enkät till samtliga som tagit del av statsbidraget (bilaga 2). Frågeområdena rörde verksamhetsformer, deltagarnas sysselsättning, försörjning och arbete samt verksamheternas erfarenheter av möjligheter och hinder för att förverkliga syftet med statsbidraget (bilaga 3). Enkäten skickades till samtliga 52 verksamheter som fått bidrag någon gång under bidragsåren 2009-2011. Svar inkom från 38 verksamheter.

Verksamhetsformer och arbetsmetoder

Utifrån verksamheternas beskrivningar konstateras att de huvudsakligen drivs av brukar- och intresseorganisationer med varierande ekonomiskt stöd av stat och kommun. Verksamheternas organisationsformer varierar. Av 38 verksamheter var 21 stycken ideella föreningar. Socialt kooperativ var det näst vanligaste alternativet (7).

Tabell 1. Verksamheternas organisationsform

Verksamhetsform	Antal
Ideell förening	17
Ekonomisk förening	7
Stiftelse	5
Socialt kooperativ & Ideell förening	3
Socialt kooperativ & Ekonomisk förening	2
Socialt kooperativ	2
Aktiebolag	1
Ideell förening & Stiftelse	1
Totalt	38

(baserat på svar från 38 verksamheter)

Strukturerade arbetsmetoder används i 24 av 38 verksamheter. Bland de 13 verksamheter som inte arbetar utifrån strukturerad arbetsmetod är det fyra som har slussat ut minst en deltagare till arbete, praktik eller studier. Motsvarande antal som använder en strukturerad arbetsmetod har hälften (12 av 24) slussat ut deltagare i arbete, studier eller praktik. I tabellen nedan presenteras de arbetsmetoder som verksamheterna använt.

Tabell 2. Verksamheter med strukturerad arbetsmetod

Arbetsmetod	Antal
Fontänhusmodellen	7
Kooperativets metod/stadgar/värden	4
Supported Employment	3
Folkbildning	3
Flera olika arbetsmetoder	3
Empowerment (egenmakt)	1
Resursmobilisering/Case Manager	1
Social redovisning/mentorskap	1
Totalt	23

(baserat på svar från 23 verksamheter)

Statsbidraget har använts både till utveckling av nya verksamheter och till utökning av redan befintlig verksamhet. Nedan redovisas på vilket sätt statsbidraget gjort det möjligt att skapa nya sysselsättningsplatser.

Tabell 3. Nya möjligheter till sysselsättning

Användning av statsbidrag	Antal verksamheter	Antal nya platser
Utökning av ordinarie verksamhet	27	317
Start av ny verksamhet	11	177
Totalt		494

(baserat på svar från 38 verksamheter)

En utökning av den ordinarie verksamheten bidrog sammanlagt till 317 nya platser. Elva verksamheter har använt en del av statsbidraget för att starta nya verksamheter. Inom dessa har 177 sysselsättningsplatser skapats. Totalt har statsbidraget bidragit till att minst 494 nya sysselsättningstillfällen skapats.

Flera av verksamheter har använt delar av statsbidraget till löpande kostnader för redan befintlig verksamhet, i några fall har minst halva bidraget använts till löpande kostnader. Verksamheterna får ofta ekonomiskt tillskott från flera olika håll, varför det kan vara svårt att fastställa vilka pengar som bidragit till exakt vilka aktiviteter. De ekonomiska tillskotten kan också variera i storlek från år till år. Utifrån svaren tolkar vi dock att statsbidraget varit viktigt för skapandet av nya sysselsättningsmöjligheter.

Sysselsättning, försörjning och arbete

Personer med långvarig psykisk sjukdom och psykiska funktionsnedsättningar utgör en stor del av de arbetslösa [1, 2]. Ett flertal statliga utredningar har uppmärksammat att deras inkomstnivå, liksom bland andra individer med funktionsnedsättningar, är mycket låg [3-5]. Detta påverkar livskvaliteten, särskilt eftersom inkomsterna ofta är stabilt låga under en stor del av det vuxna livet. Inom området arbete och sysselsättning ställdes inledningsvis frågan om vilken som var den huvudsakliga inkomstkällan för deltagarna.

Tabell 4. Inkomstkälla för deltagare

Inkomst från:		18-29 år	30-60 år	60+ år	Totalt	
Försäkringskassan	man	50	252	26	328	684
	kvinnor	72	252	32	356	
Anställning med lön (lönebidrag)	man	12	48	1	61	130
	kvinnor	6	60	3	69	
Försörjningsstöd	man	32	31	-	63	117
	kvinnor	21	32	1	54	
Anställning med lön	man	7	27	6	40	92
	kvinnor	9	37	6	52	
Studiemedel	man	10	1	-	11	22
	kvinnor	5	6	-	11	
Totalt		224	746	75	1045	

(baserat på svar från 33 verksamheter)

Ersättning från Försäkringskassan (sjukpenning, aktivitetsersättning, sjukersättning) var den vanligaste formen för försörjning. Därefter följer försörjningsstöd och lönebidragsanställning.

Vidare ställdes frågan om på vilket sätt statsbidraget haft betydelse för möjligheten att anställa personal, och om bidraget lett till att deltagare kunnat gå vidare till lönearbete, studier eller praktik. En rundringning gjordes till de 22 verksamheter där deltagarna kommit ut på öppna arbetsmarknaden. Fyra verksamheter har anställt personer med egen erfarenhet av psykisk ohälsa. Tio av verksamheterna uppgav att de har anställt personer utan egen erfarenhet av psykisk ohälsa. Resterande åtta har anställt personer från båda de ovan angivna kategorierna.

Frågan om statsbidraget gett möjlighet för deltagare att komma vidare till den ordinarie arbetsmarknaden, visar att flera av verksamheterna (16) har lyckats med det. I tabellen nedan redovisas antalet deltagare i anställning, praktik eller studier.

Tabell 5. Antal deltagare i arbete, praktik eller studier

Typ av sysselsättning	Antal
Löneanställning	52
Praktik	33
Studier	20
Lönebidragsanställning	13
Arbete (vet ej anställningsform)	11
Totalt	129

(baserat på svar från 16 verksamheter)

Sammanlagt har 129 personer från 16 olika verksamheter gått vidare till lönearbete, praktik eller studier. Bland de 129 personerna är 99 personer

deltagare i Fontänhusverksamhet. Det bör påpekas att många av verksamheterna inte syftar till att hjälpa sina deltagare till lönearbete. Många deltagare efterfrågar i första hand en meningsfull sysselsättning och att tillhöra ett socialt sammanhang.

Möjligheter och hinder

Frågor om vilka hinder som upplevts i arbetet att stödja deltagare att närma sig arbetsmarknaden belyses i detta avsnitt. Hinder på individnivå är bland annat stress, oro för försörjning samt lång sjukskrivning och svåra psykiska sjukdomar. Även sviktande fysisk hälsa, funktionsnedsättningen i sig samt ovana vid arbete utgör hinder. Utvärderingen visar också på individuella skillnader i återhämtningsprocessen, det behövs mer tid och mer långsiktiga perspektiv.

Flera hinder på samhällsnivå nämndes också liksom många verksamheter beskriver att de upplever en ”avog” inställning till målgruppen som kommer till uttryck som fördomar och okunskap. Hinder på samhällsnivå är det ”oflexibla” regelverket kring arbete och sjukskrivning samt att detaljer i regelverket ofta ändras. Brist på samverkan mellan olika myndigheter – Arbetsförmedling, Försäkringskassa, socialtjänst – angavs också som hinder. Vidare upplevde verksamheterna att det var svårt att komma fram till rätt personer, det var för mycket byråkrati samt en brist på kunskap inom myndigheterna om funktionsnedsättningen/den psykiska störningen. Arbetsmarknaden i sig kan också upplevas som hinder, dels på grund av det stora ”gapet” mellan arbetsträning och anställning/arbete dels på grund av ett ”hårdnande klimat” på arbetsmarknaden. När det är hög arbetslöshet upplevs hindren som ännu högre, det blir mer konkurrens om varje ledigt arbete. Verksamheterna uppger också att det är svårt att komma i kontakt med lämpliga arbetsgivare, arbetsmarknaden upplevs som ”sluten”.

Verksamheterna menar också att de aktivt arbetar med hindren, det är ju ofta detta deras verksamhet går ut på och de har en hel del erfarenheter och goda exempel. På den individuella nivån erbjuder man mycket direkt stöd och uppmuntran i det dagliga arbetet. Deltagarna får också konkret hjälp i kontakt med myndigheter beträffande intyg och personliga besök. Vidare anger några att de samarbetar med socialpsykiatrien på orten. Man har också kurser i social träning, hälsa och för att stärka självförtroende och självkänsla. Det är viktigt att anpassa uppgifter till individuella mål och förutsättningar samt att hitta arbetsuppgifter där deltagarnas kunskap och resurser tas till vara.

Beträffande hindren på samhällsnivå beskrev verksamheterna att de försöker överbrygga dem genom att bygga upp nätverk för samarbete med de lokala aktörerna på Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och socialtjänsten. Information via media och marknadsföring nämndes dessutom som möjliga vägar. Många letade aktivt nya arbeten och sysselsättningsplatser genom att ta personliga kontakter med arbetsgivare på orten. Ytterligare en väg som beskrevs var att ta kontakt med lokala politiker för att presentera sin verksamhet genom inbjudan till besök och information på plats i verksamheten. Avslutningsvis ställdes ett antal påståenden som kunde besvaras på skalan ”instämmer helt - instämmer inte alls”. Syftet med frågan var att

få verksamheternas uppfattningar om bl.a. vilken betydelse statsbidraget haft för verksamhetens utbud, deltagarantal samt finansiering.

Tabell 6. Vad har statsbidraget lett till?

Har statsbidraget lett till...	Instämmer inte alls/i låg grad (1-2)	Instämmer delvis (3-4)	Instämmer helt /i hög grad (5-6)
varierat sysselsättningsutbud	0	8	27
ökning av antal deltagare	2	6	27
individuell anpassning	1	8	26
ökad valfrihet för deltagarna	2	9	24
återgång i arbete	19	9	6
tryggad framtida finansiering	12	17	6

(baserat på svar från 35 verksamheter)

Majoriteten av verksamheterna instämmer helt eller i hög grad i att statsbidraget lett till ett varierat utbud av sysselsättning (27), en ökad valfrihet för deltagarna (24) samt att statsbidragen bidragit till att sysselsättningen har kunnat anpassas till individernas förutsättningar (26). Ett flertal verksamheter (27) har också fått möjligheter att öka antalet deltagare. Däremot är det få som instämmer med att statsbidraget leder till en återgång till arbete. Hälften instämmer inte alls med detta påstående. En osäkerhet kan också tolkas inför verksamheternas framtida finansiering.

Sammantaget visar resultaten att statsbidraget har gett ökade möjligheter till varierad sysselsättning samt i viss mån bidragit till återgång till ordinarie arbetsmarknad i form av löneanställning, lönebidragsanställning, praktik eller studier. I sammanhanget bör påpekas att de flesta av verksamheterna har som mål att erbjuda meningsfull sysselsättning, inte i första hand lotsa personer ut till anställning. Det framgår tydligt att verksamheterna aktivt arbetar med de hinder som upplevs både på individ- och samhällsnivå. Det framgår också att många arbetar med personliga kontakter och i nätverk med myndigheter, politiker och arbetsgivare.

Analys och besvarande av frågeställningar

Utvärderingen av statsbidragen till verksamheter som tillhandahåller meningsfull sysselsättning till personer med psykisk funktionsnedsättning utgår från ett antal frågeställningar, som redovisades i denna rapports inledning. Nedan besvaras dessa frågor och därefter dras några mer generella slutsatser. Svaren och slutsatserna bygger på den empiri som redovisats i rapporten i sin helhet och är därför beroende av de svar som lämnats av verksamheterna och genom de deltagare som delat med sig av sina erfarenheter.

Det är viktigt att hålla i minnet att verksamheterna som utvärderats är beroende av en rad faktorer för sitt arbete, främst handlar det om samarbetet med andra aktörer, den ekonomiska konjunkturen både lokalt och globalt, samt enskilda personers insatser och engagemang. De statliga bidragens roll kan inte isoleras från alla dessa samverkande aktörer och faktorer och det kan därför vara svårt att i det enskilda fallet isolera bidragets roll för utvecklingen som redovisas.

- *På vilket sätt har olika aktiviteter/insatser kommit igång och genomförts?*

Statsbidraget har fått konsekvenser för verksamheterna i termer av utökad verksamhet och nya aktiviteter. De hinder till en sådan utveckling som nämnts är problem med nedskärning av den övriga finansieringen av verksamheten, främst från kommunerna. Cirka två tredjedelar av verksamheterna har utökat den ordinarie verksamheten, medan cirka en tredjedel av verksamheterna har använt bidraget för att starta nya verksamheter. Aktiviteterna är av varierande slag och kan innebära allt från skogsvård till att producera tidningar eller att driva ett kafé. Det tycks också vara centralt för många verksamheter att utgöra en social mötesplats för deltagarna.

- *Har statsbidraget påverkat utbud och variation av sysselsättning?*

I merparten av verksamheterna har statsbidraget lett till ett ökat utbud och en större variation av sysselsättningsmöjligheter. I några fall har bidraget lett till att befintliga verksamheter kunnat fortsätta sina aktiviteter eller stabiliserats. I jämförelse med vad en nedläggning av verksamheten eller en reducering av dess aktiviteter skulle ha inneburit kan statsbidraget även ha spelat en roll för variationen av utbudet.

- *Har statsbidraget lett till ökad valfrihet av sysselsättningsplatser?*

Statsbidraget har både lett till en utökning av den ordinarie verksamheten och till att nya aktiviteter har skapats inom respektive verksamheter. En aspekt som beskrivits av de deltagare som vi träffat handlar om flexibiliteten i verksamheterna och därmed är det sannolikt att valfriheten för deltagarna

ökat i samband med att antalet aktiviteter ökat. En övervägande majoritet av verksamheterna uppger att statsbidraget har lett till ett varierat sysselsättningsutbud, ökad valfrihet för deltagarna och individuell anpassning.

- *Har insatserna anpassats efter individernas förutsättningar? På vilket sätt görs det?*

Insatserna i de verksamheter som studerats närmare har i hög grad anpassats till de enskilda deltagarnas förutsättningar. Detta sker dels genom att de krav som ställs på enskilda personer är varierade dels genom de exempel på nya aktiviteter som vuxit fram på initiativ från enskilda deltagare. En viktig aspekt när det gäller förutsättningarna för personer med psykiska funktionsnedsättningar är att dessa kan variera starkt över tiden. Här noteras att verksamheterna utvecklat ett varierat utbud av aktiviteter som motsvarar denna individuella variation i förutsättningar.

- *Har insatsen bidragit till återgång till den reguljära arbetsmarknaden?*

I nästan hälften av verksamheterna har deltagare funnit vägen till den reguljära arbetsmarknaden, om vi i detta begrepp inkluderar s.k. lönebidragsanställningar och praktikplatser. Här finns dock betydande skillnader mellan de olika verksamheterna och hälften av verksamheterna uppger att bidraget inte gett några direkta effekter för återgång i arbete. Detta resultat kan emellertid också ses som en avspeglning av att alla verksamheter inte nödvändigtvis har återgång i arbete som det främsta målet för sin verksamhet.

- *Vilka är framgångsfaktorerna, hur har de använts och tagits tillvara i arbetet i verksamheterna?*

De framgångsfaktorer vi funnit handlar om förekomsten av en god samverkan med andra lokala aktörer, främst inom kommunen, men även Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och det lokala näringslivet. En sådan god samverkan verkar delvis kunna vara beroende av lokalsamhällets storlek och enskilda personers och nätverks initiativförmåga.

I själva verksamheterna framstår flexibilitet och förmåga att anpassa aktiviteter och krav efter individens skiftande förutsättningar som en viktig framgångsfaktor. Flexibilitet handlar i praktiken ofta om verksamheternas varierande och medvetet utvecklade utbud av aktiviteter. Det kan också noteras att majoriteten av de deltagare som gått vidare till arbete, praktik eller studier hade deltagit i en Fontänhusverksamhet.

- *Vilka är hindren och problemen på individ- respektive organisationsnivå? Hur hanteras de?*

De hinder som har uppgivits på individnivå inrymmer stress, långa sjukskrivningar, sviktande fysisk hälsa, själva funktionsnedsättningen, ovana vid arbete och oro för försörjning. Flera verksamheter beskriver även att det behövs mer långsiktiga perspektiv och att individernas återhämningsprocesser skiljer sig åt. På organisations- och samhällsnivå uppges bristen på samverkan mellan olika myndigheter, byråkrati, okunskap om psykiska funktionsnedsättningar samt oflexibla regelverk kring arbete och sjukskriv-

ning som hinder. Många beskriver även att det på samhällsnivå finns fördomar mot personer med psykisk funktionsnedsättning. Arbetsmarknaden kan även i sig upplevas som ett hinder, både på grund av en hög tröskel mellan arbetsträning och ett reguljärt arbete och på grund av ett hårdnande klimat. Verksamheterna upplever det som svårt att komma i kontakt med potentiella arbetsgivare. Hindren hanteras aktivt av verksamheterna, och de understryker att det är detta som deras verksamhet ofta går ut på. Att hantera hindren innebär på den individuella nivån bland annat att anpassa arbetsuppgifter efter individuella förutsättningar, att ge uppmuntran och att erbjuda konkret hjälp med myndighetskontakter. Gällande hindren på organisations- och samhällsnivå arbetar verksamheterna aktivt med att skapa nätverk och samarbeta med lokala aktörer som Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen, socialtjänsten och även politiker.

- *Deltagarnas upplevelser av bemötande, inflytande och delaktighet?*

Verksamheterna skiljer sig åt beträffande organisationsformer. Bland dem som fick statsbidrag finns kooperativ, aktiebolag, stiftelser, intresseorganisationer. Dessa ägarformer sätter formella gränser för en eventuell delaktighet från brukarnas sida. Inflytande och delaktighet har formaliserats på olika sätt i de olika verksamheterna. På det vardagliga planet kunde vi dock inte notera skillnader mellan verksamheterna när det gäller bemötande, inflytande och delaktighet i verksamhetens vardag. Detsamma gäller möjligheten för deltagare att påverka verksamhetens utveckling.

- *Hur har deltagarnas hälsa och välbefinnande påverkats genom deltagandet i satsningen?*

Som tidigare nämnts är det omöjligt att isolera statsbidragets inverkan från andra faktorer i verksamheternas och deltagarnas historia. Flera deltagare uttryckte tydligt hur de förändrats i riktning mot ett ökat välbefinnande och en ökad psykisk hälsa tack vare sin medverkan i respektive verksamhet. Genom verksamheten har många kunnat bryta en skadlig social isolering. I verksamheten har de funnit andra personer med liknande erfarenheter och en vardag och aktiviteter som de kan vara med om att skapa och utveckla. Flera talar om möjligheten att "bli sig själva", om minskad skuld, om känslan att inte längre vara en tärande person, utan även någon som kan bidra till verksamhetens utveckling och till att andra mår bättre. Deltagande i de sociala verksamheterna kan därför få tydliga terapeutiska följder för deltagare.

- *Har deltagarnas förmåga att utföra arbete förändrats?*

Frågan behandlar ensidigt förändringar hos den enskilde deltagaren. Frågan besvaras genom att lyfta fram relationen mellan omgivningens förmåga och deltagarens förmåga. I det här fallet handlar det om arbetsmiljöns förmåga att möta speciella behov.

Förändra arbetsvillkoren: Dels handlar funktionsnedsättnings följder om omgivningens förmåga/oförmåga att anpassas till den enskilda individens funktionsnivå. Ur detta perspektiv verkar flertalet av de verksamheter som fått statsbidrag ha utvecklat sin verksamhet för att erbjuda bättre anpassade villkor för deltagarna. I en del verksamheter har man medvetet utgått

från de enskilda deltagarnas kompetens och förmågor, med hänsyn tagen till deras funktionsnedsättning för att söka vägar att koppla ihop dem med enskilda företagares behov av insatser.

Förändrad förmåga: Delvis handlar det om individernas psykiatriska problematik. Där verkar ett deltagande i de verksamheter som utvärderats kunna innebära förändringar i individens bild av sig själv. Till exempel att enskilda personer utvecklar nya hanteringssätt som bland annat ökar deras stresstålighet och förmåga att vistas bland andra och därmed i en sysselsättningsverksamhet och på en arbetsplats.

- *Vilka är framgångsfaktorerna, hur upplevs de av deltagarna själva?*

En framgångsfaktor verkar vara verksamheternas förmåga att kombinera ett brett, mångfacetterat utbud av aktiviteter/arbete med en varierad kravstruktur och en flexibilitet inför de enskilda personernas växlingar i deras tillstånd. Detta betonas av samtliga personer vi mötte.

En annan framgångsfaktor är förmågan till lokal förankring, både bland de formella aktörerna (den psykiatriska vården, socialtjänsten, Försäkringskassan, Arbetsförmedling), andra aktörer som ideella organisationer samt det lokala näringslivet. Ett exempel på det är att verksamheterna är beroende av en någorlunda stabil finansiering utöver olika kortsiktiga bidrag.

- *Idéer och planering inför framtiden?*

Ett problem som tas upp av flertalet verksamheter, är statsbidragens kortsiktiga karaktär. Denna kortsiktighet begränsar verksamheternas möjligheter att planera på längre sikt och skapar också en oro bland deltagarna, då deras framsteg och det stöd som gjort framstegen möjliga är beroende av förnyade, men osäkra, ekonomiska bidrag. Här finns ett problem som leder till en ny fråga. Är det meningsfullt med snäva tidsbegränsningar i insatser för människor vars tillstånd ofta betecknas som kroniska eller i alla fall långvariga?

Slutsatser

Nedan presenteras utvärderingens slutsatser som därefter följs av kommentarer av utvärderarna respektive Socialstyrelsen.

Genom den statliga satsningen har 32 verksamheter under 2009–2010 tagit emot 9,5 miljoner kronor och 44 verksamheter under 2010–2011 tagit emot 19,5 miljoner kronor för att utveckla sysselsättningsverksamheter riktade till personer med psykiska funktionsnedsättningar. Flertalet av verksamheterna har erhållit bidraget två gånger. Utvärderingen omfattar 38 av dessa verksamheter. Resultatet av utvärderingen visar att:

Satsningen har kommit många personer tillgodo genom att ett flertal verksamheter startat nya möjligheter till aktiviteter eller utökat sin verksamhet med följande resultat:

- Ytterligare 494 personer (utöver de tidigare medlemmarna) med psykiska funktionsnedsättningar har fått tillgång till ett mer varierat och individanpassat utbud av sysselsättningsalternativ.
- 109 personer har kommit ut i olika former av arbete.
- 20 personer har påbörjat olika utbildningar.

Satsningen har således kommit flera hundra personer tillgodo. Även om det inte går att avskilja statsbidragens effekter från andra faktorer följer, tyder denna utvärdering på att många människor i de berörda verksamheterna fått tillgång till ett vidgat utbud av aktiviteter, ökad individuell anpassning och hjälp att komma ut på arbetsmarknaden med olika former av stöd. Generellt tycks statsbidraget ha lett till ett varierat sysselsättningsutbud, ökad valfrihet för deltagarna och individuell anpassning.

För de berörda personerna har verksamheternas insatser haft stor betydelse:

- Socialt, som ett sätt att bryta isolering och träffa andra personer i ett positivt sammanhang.
- Individuellt, genom att skapa förutsättningar för personlig utveckling, bortom de psykiska problemen.

Den huvudsakliga skillnaden mellan sysselsättning och arbete ligger i lönen och därmed egen försörjning. Trots de positiva resultaten av den statliga satsningen är de berörda personerna ofta i ett fortsatt beroende av ekonomiska bidrag eftersom få uppnår heltidsarbete på den reguljära arbetsmarknaden och många återfinns på arbetsmarknaden inom grupper med låga löner.

Majoriteten av verksamheternas deltagare har sjukpenning, aktivitetserättning eller sjukersättning som sin huvudsakliga inkomstkälla, vilket ofta innebär en mycket begränsad ekonomi. Så många som drygt 10 procent av deltagarna lever av försörjningsstöd. Ekonomin handlar även om den ersättning för det arbete som deltagarna utför. All ersättning är bättre än ingen ersättning alls, men de små summorna som ibland delas ut till människor för

att stödja dem att komma igång i en verksamhet kan även ha en negativ effekt. Den lilla ersättningen utgör en återspeglning av hur deras insats värderas.

En återgång till arbetsmarknaden innebär inte självklart ekonomisk oberoende för deltagarna. Dels är lönebidragsanställningen en fortsatt form av beroende och dels handlar återgång till arbetsmarknaden om att arbeta deltid vilket innebär ett fortsatt direkt beroende av ekonomiska bidrag från samhället.

De mest väsentliga framgångsfaktorerna i verksamheterna är deras flexibilitet och framgången i byggandet av nätverk. Flexibiliteten innebär både lyhördhet gentemot förändringar i deltagarnas förmågor och behov och att man kan variera uppgifterna inom projekten. Verksamheterna har också ofta en mycket god kontakt med lokala tjänstemän och representanter i det lokala näringslivet, vilket i hög grad bidrar till att de kan hitta individuella lösningar för enskilda individer.

Sammanfattningsvis kan två aspekter av verksamheterna lyftas: den sociala och den individuella. Verksamheterna har en viktig social betydelse eftersom de utgör en möjlighet för människor, som annars riskerar att leva isolerade från andra, att finna en väg tillbaka till en gemenskap. Inom verksamheterna finner de sätt att bidra både till verksamheten och även till lokalsamhället via olika aktiviteter och arbeten. Verksamheterna har även en individuell aspekt. För flera personer kan man notera tydliga terapeutiska effekter av kontakten med de verksamheter som fått statsbidrag, trots att verksamheterna inte har några behandlingsambitioner. För enskilda deltagare kan det innebära att de återskapar ett självförtroende och minskar skam- och skuld känslor som många upplever till följd av sina problem och av sitt beroende av samhällets insatser.

Utvärderarnas kommentarer till sina slutsatser

Att göra denna utvärdering har varit en spännande uppgift. Forskningen om arbetsvillkor och arbetsmarknad för personer med psykiska funktionsnedsättningar visar entydigt på svårigheter, utanförskap och administrativa hinder. Dessutom finns det en oklarhet kring begreppet ”arbete” som försvårar tolkningen av forskningsresultaten.

Vår kontakt med verksamheterna och dess deltagare ingav trots denna förbistring, en stark känsla av tillförsikt. I verksamheterna finns unika erfarenheter och kunskaper om hur självrespekt kan byggas upp, om hur administrativa hinder kan hanteras och forceras samt vikten av nätverksbyggande på det lokala planet. Vi förstod också hur viktigt ett långsiktigt arbete är med deltagarna, något som dessvärre är svårt eftersom verksamheterna oftast får bidrag av olika storlek år från år och från olika anslagsgivare. En annan viktig insikt är vikten av mångfald och variation, snarare än sökandet efter en lösning för alla. Det enda deltagarna har gemensamt är den psykiska funktionsnedsättningen. Arbetslivserfarenhet, intressen och förmågor, allt annat som är av betydelse, är högst individuellt.

Att skapa meningsfull sysselsättning och arbete för målgruppen kommer inte att bli framgångsrikt om inte brukarnas egna erfarenheter tas till vara och får en självklar plats inom kunskapsområdet.

Socialstyrelsens kommentarer till slutsatserna

Resultatet av utvärderingen visar att statsbidraget har betydelse för den här typen av verksamheter och därmed också betydelse för deltagarna. Det som i utvärderingen lyfts som ett hinder är statsbidragets kortsiktiga perspektiv vilket försvårar en positiv och långsiktig utveckling. Verksamheterna har betydelse för deltagarnas sysselsättning och påverkar deras hälsa positivt men har inte alltid ett tydligt syfte att leda till lönearbete. Avslutningsvis anser Socialstyrelsen att det är angeläget att även i fortsättningen systematiskt följa och studera utvecklingen av verksamheterna.

Referenser

Uppdraget

1. Förordning (2009:955), (2011:950) om statsbidrag till vissa juridiska personer som tillhandahåller meningsfull sysselsättning till personer med psykisk funktionsnedsättning.
2. Lindqvist, R. (2011) Funktionshindrade i välfärdssamhället (2:a uppl.), Malmö: Gleerups.
3. Lindqvist, R. Hetzler, A. (red) (2004) Rehabilitering och välfärdspolitik, Lund: Studentlitteratur.
4. Lindqvist, R., Markström, U. & Rosenberg, D. (2010). Psykiska funktionshinder i samhället. Malmö: Gleerups.
5. Insatser och stöd till personer med funktionsnedsättning. Lägesrapport 2008. Stockholm; Socialstyrelsen, 2008.
6. Topor, A. & Holmqvist, S. (2011) Ingenting om oss utan oss – Allmänna Arvsfondens stöd till projekt rörande människor med psykiska problem. Stockholm: Allmänna Arvsfonden.
7. Regeringen, Socialdepartementet. Uppdrag att fördela statsbidrag till vissa juridiska personer som tillhandahåller sysselsättning till personer med psykisk funktionsnedsättning S2006/9394/HS
8. Regeringen, Socialdepartementet. Uppdrag att fördela statsbidrag till vissa juridiska personer som tillhandahåller sysselsättning till personer med psykisk funktionsnedsättning S2011/6079/FS
9. Vedung, E. (1998). Utvärdering i politik och förvaltning. Lund: Studentlitteratur.

Deltagarnas perspektiv

1. Davidson, L., Shahar, G., Staeheli Lawless, M., Sells, D. & Tondora, J. (2011) Nöjen, glädje och andra positiva livshändelser – Icke-specifika faktorer i återhämtning från psykisk störning, in Sundgren, M. & Topor, A. (2011) Psykiatri som socialt arbete, Stockholm: Bonnier Utbildning.
2. Denhov, A. (2000) Relation som produkt. –Arbets- och sysselsättningsverksamheter för psykiskt funktionshindrade. Stockholm: VSSO, FoU-

enheten/psykiatri, FoU Socialtjänsten Stockholm. Samverkansrapport 2. 2000.

3. Rakfeldt, J. & Strauss, J.S. (1989) The low turning point. A control mechanism in the course of mental disorder, *The Journal of Nervous and Mental Disease*, vol. 177, no 1, pp 32-37.

4. Topor, A. (2004) Vad hjälper? Vägar till återhämtning från svåra psykiska problem. Stockholm: Natur och Kultur.

Verksamheternas perspektiv

1. Levnadsförhållanden för personer med funktionshinder 1988–1999. Stockholm: Statistiska centralbyrån; 2003.

2. Funktionsnedsattas situation på arbetsmarknaden 4.e kvartalet 2008. Stockholm: Statistiska centralbyrån; 2009.

3. Psykiska sjukdomar och stressrelaterade besvär - Långvariga sjukskrivningar åren 1999 till 2003. Stockholm: Riksförsäkringsverket; 2004. RFV redovisar 2004:8.

4. Nybeviljade sjukersättningar/aktivitetsersättningar 2003 och 2004. Stockholm: Riksförsäkringsverket; 2005. RFV Diagnosfördelning. 2005:6

5. SOU 2006:100. Ambition och ansvar. Nationell strategi för utveckling av samhällets insatser till personer med psykiska sjukdomar och funktionshinder. Slutbetänkande av Nationell psykiatrisamordning. Stockholm: 2006.

Bilagor

Bilaga 1: Sammanställning av centrala frågeställningar och begreppsliga problematiseringar kring betydelsen av sysselsättning och arbete för personer med psykisk funktionsnedsättningar

Bakgrund - arbete är centralt

Att ha ett arbete är centralt i västerländska samhällen. Det finns en omfattande litteratur som lyfter fram arbetets betydelse för individers sociala liv, hälsa och livskvalitet, genom att det tillgodoser instrumentella, psykologiska och sociala behov [1- 3]. Studier visar också att majoriteten av personer med psykisk funktionsnedsättning vill ha ett lönearbete på den öppna arbetsmarknaden [4, 5]. Trots detta står gruppen till stor del utanför den reguljära arbetsmarknaden och andelen som har ett lönearbete är lägst bland alla grupper med funktionsnedsättning [6]. Bland personer med psykisk funktionsnedsättning finns en större efterfrågan på lönearbete än vad som erbjuds, och ”viljan att arbeta är större än möjligheterna” [7].

Sedan psykiatrireformen 1995 har ansvaret för arbete och sysselsättning för personer med psykisk funktionsnedsättning främst legat på kommunen och delats med landstingen. Från staten har arbetslinjen sedan början av 1990-talet sagts omfatta alla medborgare [8]. Nationell psykiatrisamordning menade dock att arbetslinjen inte har kommit gruppen tillgodo och att det är viktigt att lyfta fram detta [9]. Regeringen betonar i sin nuvarande psykiatrisatsning fram arbetslinjen, och menar att den innebär aktiva åtgärder för få ett arbete och ”att en anställning alltid går före åtgärder eller bidrag” [10].

De aktuella statsbidragen till sysselsättning för personer med psykisk funktionsnedsättning syftar till att förstärka de insatser kommuner och landsting gör när det gäller meningsfull sysselsättning [11]. Bidragen kan i ett historiskt perspektiv jämföras med den satsning som gjordes i mitten av 1990-talet, när den dåvarande regeringen föreslog en satsning på kamratstödande verksamhet. Satsningen handlade om att erbjuda ”arbetsskapande och sysselsättningsförberedande aktiviteter” och att ”normalisera levnadsförhållanden”. Sysselsättning sågs precis som i dag som något som ger struktur, gemenskap och potentiellt även personlig utveckling. Sysselsättningen förutsattes dock inte leda till ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden [8].

Begreppsliga oklarheter kring arbete och sysselsättning

Det råder begreppsliga oklarheter inom forskningen om arbete och sysselsättning för personer med psykisk funktionsnedsättning. Arbete tenderar att vara ett övergripande begrepp för en rad mycket olika aktiviteter, från lönearbete på den reguljära arbetsmarknaden till olika sysselsättningar utförda

utan ersättning i form av lön. Dessa oklarheter gör det svårt att jämföra olika forskningsresultat och föra en samlad diskussion inom detta fält. Dessutom förekommer ofta oklarheter om arbetets, sysselsättningens eller studiernas omfattning i timmar och varaktighet över åren. I en studie argumenterar författarna exempelvis att en person som varit verksam på en arbetsplats några timmar under en 18 månaders period ändå kunde förmodas ha fått ut någonting positivt av det [12].

Oklarheter kring begreppen och vad som skiljer dem åt, återkommer även från offentligt håll. Regeringen menar exempelvis att det är ett problem att det inte finns ”ett tillräckligt stort och diversifierat utbud av arbete och sysselsättningsverksamheter för att kunna erbjuda alla som kan och vill arbeta en meningsfull sysselsättning” [13]. Oklarheterna handlar även om skillnaden mellan sysselsättning och arbetslivsinriktad rehabilitering. Nationell psykiatrisamordning valde exempelvis att inte göra någon skillnad mellan dessa begrepp [9]. Detta förhållningssätt kan bli oklart då utvärdering av sysselsättningsverksamheter antingen kan ha tydliga arbetslivsrehabiliterande mål, eller helt sakna dessa, men samtidigt erbjuda individerna meningsfull sysselsättning.

Svårigheter att ringa in olika målgrupper inom det psykiatriska fältet innebär även att det finns ytterligare begreppsliga problem kring vilka som ingår i gruppen personer med psykisk funktionsnedsättning och därmed hur stor målgruppen är. Detta medför problem i jämförelser av forskningsresultat och olika satsningar för målgruppen.

Statskontoret konstaterar att det är svårt att precisera hur många som har psykisk ohälsa, psykisk funktionsnedsättning, psykisk sjukdom eller psykiskt funktionshinder, eftersom det är otydligt hur kategorierna skiljer sig från varandra och att personer kan förflytta sig mellan grupperna bland annat genom behandling, sjukdomsskov eller arbetsträning [14].

Ett annat problem i tolkningen av forskningen är att kön ytterst sällan förekommer som en variabel i studier kring arbete och sysselsättning för personer med psykisk funktionsnedsättning. Utgångspunkten är ofta att gruppen är homogen, trots att det rimligen förekommer skillnader även i bakgrund, utbildning och arbetslivserfarenhet.

Har arbetet positiva effekter?

Arbetets positiva effekter för gruppen personer med psykisk funktionsnedsättning har studerats inom flera forskningsdiscipliner, såväl kvalitativt och kvantitativt som utifrån ett brukarperspektiv. Inom det psykiatriska rehabiliteringsfältet konstateras att majoriteten av brukarna ser arbete som en nyckelfaktor i återhämtningen [4, 15]. Även deltidsarbete har visat sig ha ett högt terapeutiskt värde [5] och har visat sig minska risken för depression [12]. I en litteraturgenomgång inom området lyfts arbete fram som ett sätt att hantera sin sjukdom, som en normaliserande och organiserande faktor, en möjlighet till empowerment¹ och en hjälp att förverkliga en önskad självbild, vilket kan leda till visioner om en möjlig framtid [2]. Ett lönearbete på den

¹ Egenmakt

öppna arbetsmarknaden innehåller ett flertal komponenter som ger ökad tillfredsställelse, bland annat lönen, kontakt med arbetskamrater, arbetets organiserande karaktär och det symboliska värdet av ett arbete [16].

Samtidigt finns det studier som talar emot dessa resultat. Det behöver inte vara arbetet i sig som leder till positiva resultat, utan det kan vara bristen på arbete som leder till en försämring av klinisk och social funktion. Det finns också studier som inte kan belägga att personer med psykisk funktionsnedsättning som har arbetat på den öppna arbetsmarknaden har uppnått högre tillfredsställelse med sina liv, fritidsaktiviteter eller ekonomiska situation, än andra. De upplever inte heller färre affektiva eller kognitiva symptom, eller lever mer självständigt [17]. Sådana resultat finns även för kopplingen mellan arbete och återhämtning, där empiriska studier inte har kunnat visa att högre återhämningsgrad hänger samman med om personerna har arbetat [18].

Detta kan uttryckas som att även om det generellt finns kopplingar mellan arbete och välmående, finns det inte belägg för ett kausalt samband mellan arbete och förbättring i diagnostiserad psykisk störning [19]. Även forskning som belägger evidensen för Supported Employment (SE)² som den metod som mest effektivt leder till arbete på den öppna arbetsmarknaden, konstaterar att deltagande i den typen av arbetslivsinriktad rehabilitering inte har någon systematisk effekt på varken livskvalitet eller minskning av nya sjukhusvistelser [4].

Vad kan uppnås med meningsfull sysselsättning?

De positiva effekter som ses som ett resultat av arbete har också, förutom lönen, stora likheter med vad som kan lyftas fram som ett resultat av sysselsättning. Sysselsättning kan exempelvis leda till positiv förändring inom en återhämningskontext [20]. Sysselsättning har också visat sig kunna öka tillfredsställelsen vad gäller social integration och sociala relationer [21].

Det har konstaterats att lönearbete på den öppna arbetsmarknaden, inte nödvändigtvis är utslagsgivande för subjektiv livskvalitet hos personer med psykisk funktionsnedsättning. En meningsfull daglig sysselsättning kan lika gärna bidra till bättre livskvalitet [16]. Vad som gör sysselsättningen eller aktiviteterna meningsfulla kan beskrivas som att de uppfyller ”ett mål eller syfte som är personligen eller kulturellt viktigt” [22]. Det finns nu ett växande forskningsfält som visar på vikten av sysselsättning, oavsett om den definieras som arbete eller inte, för ökad hälsa och välbefinnande hos personer med psykisk ohälsa. Här finns forskning som empiriskt konstaterat att såväl vuxenutbildning, trädgårdsodling, utomhus- och fritidsaktiviteter som matlagning, kreativt skapande och stödgrupper, bidrar till meningsfullhet hos personer med psykisk ohälsa [23].

Lönens och ekonomins betydelse

En aspekt som skiljer arbete från sysselsättning är lönen, vilket aktualiseras på flera sätt i forskningen. För även om sysselsättning, lika gärna som löne-

² Arbete med stöd, den engelska benämningen används även i Sverige

arbete, kan påverka livskvaliteten positivt utgör sysselsättningen bara en faktor och om personerna fortsätter att ha dålig ekonomi vilket ofta följer av att inte ha ett lönearbete, kommer detta i sin tur att negativt inverka på livskvaliteten [22]. Att få en lön och bli mer ekonomiskt självständig lyfts fram som det främsta motivet för personer med psykisk funktionsnedsättning att söka lönearbete [19].

Arbetets hälsofarliga aspekter

Vad ett lönearbete på den reguljära arbetsmarknaden innebär för personer med psykisk funktionsnedsättning kan också relateras till den faktiska situationen på arbetsmarknaden. Det har hävdats att arbetslöshet har större negativ effekt på psykisk hälsa än arbetslivets krav [24], men samtidigt upplever en relativt hög andel av den arbetande befolkningen att deras arbetsförhållanden är psykosocialt påfrestande. Psykisk ohälsa som är relaterad till arbetet är ett utbrett fenomen [25, 26]. Ett arbete på den öppna arbetsmarknaden innebär i praktiken att befinna sig i en miljö som i sig ger ökad risk för psykisk ohälsa.

Ny svensk forskning visar också lönearbetets följder för den psykiska hälsan är beroende av arbetets art, arbetets miljö och lönens storlek. Även arbetslöshet kan medföra mindre skador än vissa former av arbete [27, 28]. Stressymptom har visat sig bli vanligare när sysselsättningsgraden i befolkningen har ökat och mindre vanligt när sysselsättningsgraden minskat. Detta skulle kunna förklaras av att när behovet av arbetskraft blir större leder det till att personer som av hälsoskäl tidigare stått utanför arbetsmarknaden får arbete. En annan förklaring kan vara att kraven i arbetslivet kan utgöra hinder för personer med psykisk funktionsnedsättning att upprätthålla balansen mellan arbete, sociala kontakter och hälsa [3].

Vad leder till arbete?

I Sverige har sysselsättning för personer med psykisk funktionsnedsättning traditionellt sett sällan innehållit målinriktade strategier för utslussning [29]. Det går inte heller att belägga att meningsfull sysselsättning i sig leder till arbete i någon större utsträckning även om den kan ha positiva effekter på exempelvis självkänsla eller livskvalitet.

Bland de många arbetsrehabiliterande angreppssätten som beskrivs i forskningen är det bara Supported Employment (SE), som genom ett antal randomiserade tester har visat sig vara effektiv i att stödja personer med psykisk funktionsnedsättning att få ett lönearbete på den öppna arbetsmarknaden, främst i USA [4]. Modellen Individual Placement and Support (IPS)³ är en operationalisering av SE och dess upphovsmän menar att modellen för att vara effektiv bör implementeras brett och som det enda alternativet [30, 31]. Kanadensisk forskning visar dock att avsteg från modellen är mycket vanligt, och snarast oundvikligt eftersom implementering av vetenskap till praktik med nödvändighet är en komplex process [32].

³ Individanpassat stöd till arbete, den engelska benämningen används också i Sverige

I Sverige kan de relativt få exempel som finns på IPS-implementering delas in i två traditioner; dels erfarenheter från Göteborg och Malmö, där satsningar främst har handlat om att stärka upp landstingspsykiatrins rehabiliteringsinsatser, vilket gjorts med särskilda enheter eller genom att stötta befintliga team. Dels verksamheter i Stockholm och flera norrländska kommuner där det istället har handlat om kommunens arbete med sysselsättnings- och arbetsmarknadsfrågor. Detta har lett till att en koppling till den psykiatriska vården inte blivit självklar [33], vilket kan ses som ett avsteg från modellen. Utvärderingar har visat att IPS-satsningar inte alltid riktas mot den målgrupp som modellen är avsedd för, det vill säga personer med psykisk funktionsnedsättning som står långt från arbetsmarknaden. Snarare har personer med psykisk funktionsnedsättning utgjort en minoritet, medan personer med exempelvis depression och ångest har varit i majoritet [7, 33].

Belgisk och brittisk forskning visar att välfärdsstaters sätt att tolka medborgares behov har en tendens att individualisera problemet. Att inte ha ett arbete blir individens eget ansvar och de sociala och politiska dimensionernas betydelse tenderar att samtidigt förminska. Arbetsmarknadsprogram och strategier för att aktivera individer har därför kritiserats för att baseras på en modell som reformerar individen, snarare än förändrar politik, ekonomi, sociala institutioner eller samhället [34]. Det finns nu ett växande antal empiriska studier som visar att psykosociala miljöfaktorer har större påverkan på individens stressnivå, än individens egen möjlighet till anpassning. Det kan därför vara mer effektivt att påverka och förändra omgivningen än individen [1].

Hinder för arbete

På samhällsnivå utgör attityder och stigma ett betydande hinder för personer med psykisk funktionsnedsättning att få en anställning på den öppna arbetsmarknaden. Det handlar om attityder hos både arbetsgivare, professionella, familjemedlemmar och brukare själva. Stigma påverkar individer dels externt, genom avvisande attityder från det omgivande samhället dels internt, genom att ge upphov till känslor av avvisande, ensamhet och depression. I många fall kan den negativa effekten av stigma utgöra ett större hinder än själva funktionsnedsättningen. Attityder handlar också om myter, exempelvis att alla individer med psykisk funktionsnedsättning, oavsett diagnos, uppvisar samma sorts sjukdomsbeteende, eller att psykisk sjukdom/funktionsnedsättning inte kan förändras över tid. Professionellas förhållningssätt kan leda till ökat stigma hos individen [35].

Möjligheter till arbete på den öppna arbetsmarknaden påverkas också av ekonomiska krafter, oavsett om man har en psykiatrisk diagnos eller inte. Det saknas dock forskning inom detta område kopplat till personer med psykisk funktionsnedsättning [36]. Det har även förts fram att den arbetslivsinriktade rehabilitering som i praktiken utförts under de senaste årtiondena kan ses som ett sätt att sortera ut vissa personer från arbetslivet. Därmed kan den utgöra en förklaring till varför personer som får sin försörjning genom sjukförsäkringssystemet har ökat sedan 1990-talet [2].

Även forskning om SE, den enda evidensbaserade arbetsrehabiliteringen, har visat att det inte finns några specifika individuella faktorer, exempelvis

diagnos, symptom, ålder, kön, funktionshinderstatus, tidigare sjukhusvister eller utbildning, som konsekvent förutsäger bättre resultat när det gäller anställning på den reguljära arbetsmarknaden [4]. En faktor som dock spelar roll är den lokala arbetslöshetsnivån [37].

Flexibelt deltidsarbete – både möjlighet och marginalisering

Individens möjligheter att arbeta kan, tillfälligt eller mer permanent, begränsas av arbetsoförmåga. Det är dock viktigt att skilja mellan att ha en psykisk funktionsnedsättning och att ha arbetsoförmåga. Hur en psykisk problematik påverkar arbetsförmågan handlar inte bara om symptom utan är också individuellt och kontextuellt [2].

Många som har en psykisk funktionsnedsättning uppger dock även att de har arbetsoförmåga, och statistiken visar att det är de personer som har både en funktionsnedsättning och en nedsättning av arbetsförmågan som saknar arbete. Personer med funktionsnedsättning och nedsatt arbetsförmåga uppger att det som främst skulle behövas för att de skulle kunna ha ett arbete är hjälpmedel samt anpassade arbetsuppgifter, anpassat arbetstempo och anpassad arbetstid [6]. Det talar för att det inte är funktionsnedsättningen i sig som påverkar om individen har en anställning på den reguljära arbetsmarknaden eller inte, utan av betydelse är om personen klarar av att arbeta heltid och utan någon anpassning leva upp till de krav och normer som råder på den reguljära arbetsmarknaden.

Möjligheterna till lönearbete har visat sig begränsas av socioekonomiska realiteter och att flexibla sätt att lönearbete saknas, vilket innebär en rädsla för återfall [3]. En rädsla för att återinsjukna och att därmed prioritera bort ett konkurrensutsatt lönearbete konstateras i flera studier [2].

Det kan också konstateras att inte heller arbetslivsrehabilitering enligt SE utgår ifrån att ett arbete på den öppna arbetsmarknaden innebär ett heltidsarbete och/eller att personen som har fått ett arbete inte längre får något bidrag för sin försörjning. Resultatet i den svenska SE-satsningen som utvärderats visade att den totala arbetstiden var väldigt varierande, och även om det var vanligast att deltagarna arbetade ungefär halvtid, tycks ingen deltagare ha arbetat mer än halvtid i högst cirka åtta månader under ett år [7]. Även om dessa arbetade timmar utgör en meningsfull individuell och arbetsmarknadsmässig vinst, kommer det inte innebära någon ekonomisk självständighet för individen, utan fortsatt marginalisering. Trots att arbetslinjen lyfts fram för personer med psykisk funktionsnedsättning konstaterar även regeringen att ”för många är det inte aktuellt med ett arbete utan bidrag” [10].

Referenser till bilaga 1

1. Szymanski, E. M., & Parker, R. (2003) Work and Disability - Basic Concepts, Work and Disability: Issues and Strategies in Career Development and Job Placement, Szymanski, E. M & Parker, R. (red.). Pro-Ed: Austin.
2. Hillborg, H. (2010) Erfarenheter av rehabiliteringsprocessen mot ett arbetsliv - brukarens och de professionellas perspektiv. Studies from the Swedish Institute for Disability Research 3: Örebro universitet.
3. Nagle, S., Valiant Cook, J., & Polatajko, H. (2002) I'm Doing As Much As I Can: Occupational Choices of Persons with a Severe and Persistent Mental Illness. Journal of Occupational Science, vol. 9, nr. 2, s. 72-81.
4. Bond, G. (2004) Supported employment: Evidence for an evidenced-based practice. Psychiatric Rehabilitation Journal, vol. 27, nr. 4, s. 345-359.
5. Drake, R., Bond, G., Thornicroft, G., Knapp, M. & Goldman, H. (2011) Mental Health Disability: An International Perspective. Journal of Disability Policy Studies, publicerad online 9 december 2011.
6. Funktionsnedsattas situation på arbetsmarknaden – 4:e kvartalet 2008. SCB; Stockholm 2008.
7. Markström, U., Nygren, U. & Sandlund, M. (2011) Arbete för alla? - Införande och resultat av supported employment i en svensk kommun. Socialpsykiatriskt Kunskapscentrum i Västerbotten: Umeå.
8. Prop 1992/93:218: om avreglering av arbetsförmedlingsmonopolet.
9. SOU 2006:100. Ambition och ansvar. Nationell strategi för utveckling av samhällets insatser till personer med psykiska sjukdomar och funktionsnedsättning.
10. Regeringens skrivelse, Skr. 2008/09:185. En politik för personer med psykisk sjukdom eller psykisk funktionsnedsättning.
11. Regeringen, Socialdepartementet. Uppdrag att fördela statsbidrag till vissa juridiska personer som tillhandahåller sysselsättning till personer med psykisk funktionsnedsättning S2006/9394/HS
12. Burns, T., Catty, J., White, S., Becker, T., Koletsi, M., Fioritti, A., mfl. (2009). The impact of supported employment and working on clinical and social functioning: Results of an international study of Individual Placement and Support. Schizophrenia Bulletin, vol. 35, s. 949-958.
13. Regeringen, Socialdepartementet (2008). Regeringens promemoria om psykiatrisatsningen 2008-09-04.

14. Statens psykiatrisatsning 2007-2011. Delrapport. Stockholm: Statskontoret; 2012. Rapport 2012:4.
15. Dunn, E. C., Wewiorski, N. J., & Rogers, E. S. (2008). The meaning and importance of employment to people in recovery from serious mental illness: Results of a qualitative study. *Psychiatric Rehabilitation Journal*, vol. 32, s. 59-62.
16. Eklund, M, Hansson, L., & Ahlqvist, C. (2004) The Importance of Work as Compared to Other Forms of Daily Occupations for Wellbeing and Functioning among Persons with Long-Term Mental Illness. *Community Mental Health Journal*, vol. 40, nr. 5, s. 465-477.
17. Kukla, E. M. (2010) The Relationship Between Employment Status and Nonvocational Outcomes for Persons with Severe Mental Illness enrolled in Vocational Programs: A Longitudinal Study. Avhandling. Purdue University: Indianapolis, Indiana.
18. Connell, M., King, R. & Crowe, T. (2011) Can employment positively affect the recovery of people with psychiatric disabilities? *Psychiatric Rehabilitation Journal*., vol. 35, s. 59-63.
19. Essen, C. (2011) Does Individual Placement and Support really 'reflect client goals'? *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 2011: Blackwell publishing.
20. Sutton, D (2008) Recovery as the Re-fabrication of Everyday Life. Exploring the meaning of doing for people recovering from mental illness. Del av avhandling. School of Rehabilitation and Occupation Studies: Auckland University of Technology.
21. Rüesch, P., Graf, J., Meyer, P.C., Rössler, W., & D.Hell, D. (2004) Occupation, social support and quality of life in persons with schizophrenic or affective disorders. *Social Psychiatry & Psychiatric Epidemiology*, vol. 39, s. 686-694.
22. Goldberg, B., Brintnell, S. & Goldberg, J (2002) The Relationship Between Engagement in Meaningful Activities and Quality of Life in Persons Disabled by Mental Illness. *Occupational Therapy in Mental Health*, vol. 18, nr. 2, s. 17-44.
23. McKay, E. A., & Robinson, K. (2011) Creating occupational engagement to maximise recovery in mental health, *Occupational Analysis in Practice*, Mackenzie, L. & O'Toole, G. (red). Blackwell Publishing: West Sussex.
24. Marrone, J., & Golowka, E., (2000) "If Work Makes People with Mental Illness Sick, What Do Unemployment, Poverty, and Social Isolation

Cause?"GLADNET Collection. Paper 372.
<http://digitalcommons.ilr.cornell.edu/gladnetcollect/372>

25. Vinberg, S. & Toivanen, S. (2011) Arbetslivet – en bortglömd arena för jämlika hälso- och arbetsvillkor?. *Socialmedicinsk tidskrift*, nr. 4, s. 328-337.
26. Folkhälsorapport 2009. Stockholm: Socialstyrelsen; 2009.
27. Starrin, B. & Jönsson, L.R. (2006) The finance-shame model and the relation between unemployment and health, in Kieselbach, T., Winefield, A. H., Boyd, C. & Andersson, S. (red.) *Unemployment and health. International and interdisciplinary perspectives*. Australian Academic Press: Sydney.
28. Starrin, B. & Janson, S. (2006) Unemployment, secure employment and insecure employment: differences in self reported ill health, in Kieselbach, T., Winefield, A. H., Boyd, C. & Andersson, S. (red.) *Unemployment and health. International and interdisciplinary perspectives*. Australian Academic Press: Sydney.
29. Lindqvist, R., Markström, U., & Rosenberg, D. (2010) *Psykiska funktionshinder i samhället*. Gleerups: Malmö.
30. Bond, R., Drake, R. & Becker (2010) *Beyond Evidence-Based Practice: Nine Ideal Features of Mental Health Intervention*. *Research on Social Work Practice*, vol. 20, nr. 5, s. 493-501.
31. Bond, R., Drake, R. & Becker (2011) Implementation of IPS supported employment around the world: Planned vs unplanned dissemination. A commentary on Menear et al. *Social Science and Medicine*, vol. 72, s. 1036-1038.
32. Menear, M. mfl (2011) Organizational analysis of Canadian supported employment programs for people with psychiatric disabilities. *Social Science and Medicine*, vol. 72, s. 1028-1035.
33. Nygren, U., Markström, U., Svensson, B., Hansson, L. & Sandlund, M. (2011) Individual placement and support – a model to get employed for people with mental illness – the first Swedish report of outcomes. *Scandinavian Journal of Caring Science*, vol. 25, s. 591–598.
34. Roets, G. (mfl) (2012) Reinventing the Employable Citizen: A Perspective for Social Work. *British Journal of Social Work*, vol. 42, s. 94–110.
35. Gaske, G., & Stewart, J. (1999) Stigmatic and Mythical Thinking: Barriers to Vocational Services for Persons with Severe Mental Illness. *Journal of Rehabilitation*, vol. 65, s. 4-8.

36. Fisher, W. (2004) Introduction: Work and mental illness - a brief sociological and historical overview, *Research on Employment for Persons with Severe Mental Illness. Research in Community and Mental Health*, vol. 13, s. 1–11.
37. Becker, D., mfl (2006) What Predicts Supported Employment Program Outcomes? *Community Mental Health Journal*, vol. 42, nr. 3, s. 303-313.

Bilaga 2: Förteckning över verksamheter som tillsändes enkät 2011-12-09

Arbets- och utbildningskooperativet Glimten, Idre
Atrium, Växjö
CooPartner, Karlskrona
Fontänhuset Falkenberg
 Båstad (deltog i närstudien)
 Eksjö
 Helsingborg
 Göteborg
 Nyköping
 Stockholm
 Örebro
 Malmö
 Järfälla
Föreningarnas hus, Skellefteå
Föreningen Sandbäcken, Karlstad
Kraftcentrum Närservice, Strömsund (deltog i närstudien)
IFS centrala Stockholm
IFS Linköping
Klovstens hunddagis, Kungsbacka
Kooperativ Valborg, Sunderbyn, Luleå
 Rallarna (Fixarna), Gislaved
 KOS, Stockholm
 Silvermånen, Nyköping
Limaç, Limmared
Lövsta kooperativet, Roma, Gotland
Buss 23, Malmö
Miljövårdscentrum, Örebro
RSMH Bollnäs
 Hoppet, Säter
 Solbergagården, Hägersten
 Ljusglimten Hudiksvall
 Lunden, Tierp
 Lindormen, Uppsala
 Säffle
 Ekerö
 Söderhamn
Vägen ut, Göteborg
Gyllenkroken, Göteborg (deltog i närstudien)
Torpa second hand, Göteborg
Sensus studieförbund, Göteborg
Multikult, Hisingsbacka
Sunderby folkhögskola, Sunderbyn
Solatassen, Karlstad

Koop Capella, Uppsala
Aktivitetskällan, Gytterp
Sankta Maria folhögskola, Malmö
Mellanmålet, Stockholm (deltog i närstudien)
Vilbohemmet i Svanstorp AB, Köpingsbro
Frösunda LSS, AB, Solna
Hankompaniet, Norrtälje
Blå vägen, Spånga
Sociala kooperativet Kärngården, Umeå

Bilaga 3: Enkät 2011-12-09

Stockholms
universitet

Institutionen för socialt arbete – Socialhögskolan

2011 12 09

UTVÄRDERING av statsbidragen för sysselsättning för personer med psykiska funktionshinder

Arbete och sysselsättning för personer med psykiska funktionshinder är aktuellt och angeläget. Statsbidragen som Ni har tagit del av, har tillkommit för att underlätta för målgruppen att komma ut i arbete eller kunna delta i en meningsfull sysselsättning. Utvärderingen av dessa statsbidrag syftar till att försöka ge en bild av om och hur statsbidraget har varit till nytta för målgruppen. Därför vänder vi oss nu till alla verksamheter med denna enkät för att få reda på hur bidragen använts och för att få reda på till vilken nytta de varit i Er verksamhet.

Utvärderingsperioden är tyvärr mycket kort. Vi behöver era svar så fort som möjligt. Det är också mycket angeläget att vi får svar från alla verksamheter. Om Ni har frågor eller behöver förtydliganden, ta kontakt med oss som utarbetat enkäten.

Katarina Piuva (katarina@socarb.su.se) 08 6747381

Martin Åberg (martin.aberg@sollentuna.se) 08 57922073

Alain Topor (alaintopor@hotmail.com)

Skicka den ifyllda enkäten, **senast 12 januari** till
Katarina Piuva
Ins.t för socialt arbete
Stockholms Universitet
106 91 Stockholm

1. Ditt namn:

2. Dina kontaktuppgifter

(e-post, tfn):.....

3. Verksamhetens namn:

4. Verksamhetens ort:

5. Verksamhetens organisationsform?

☐ Ekonomisk förening

☐ Stiftelse

☐ Socialt kooperativ

☐ Aktiebolag

☐ Ideell förening

☐ Annat,

vad:.....

6. Statsbidrag för 2009:..... kr

Statsbidrag för 2010:..... kr

Statsbidrag för 2011:..... kr

Statsbidrag för 2012:..... kr

7. Vad är verksamhetens totala budget för 2011 (inklusive statsbidrag):

..... kr

8. Hur benämns personer i verksamheten?

☐ Brukare

☐ Klient

☐ Deltagare

☐ Patient

☐ Medlem

☐ Konsument

☐ Annat, vad:.....

9. Arbetar verksamheten utifrån en strukturerad arbetsmetod (t.ex. Supported employment)?

☐ Ja

☐ Nej

Om ja, vilken/vilka:

.....

.....

10a. Kön och ålder på samtliga personer som deltar i er sysselsättningsverksamhet? (Ange antal i respektive ruta i tabellen.)

	Man	Kvinna
18-29 år		
30-60 år		
60+ år		
Totalt		

Exempel

	Man	Kvinna
18-29 år	4	3
30-60 år	3	4
60+ år	4	5
Totalt	11	12

10b. Hur många av personerna i Fråga 10a är avlönade arbetsledare eller motsvarande?

..... st

11. Utfall för samtliga deltagare direkt berörda av statsbidraget under perioden 2009-2011? (Ange antal i respektive ruta i tabellen.)

Studier: Poänggrundande studier (grundskola, gymnasium eller universitet/högskola)

Sysselsättning: aktivitet utan lön eller studiemedel

Arbetsträning: Praktik, lönebidrag etc.

Lönearbete: Arbete på den reguljära arbetsmarknaden

	Studier		Sysselsättning		Arbetsträning		Lönearbete	
	Man	Kvinna	Man	Kvinna	Man	Kvinna	Man	Kvinna
18-29 år								
30-60 år								
60+ år								
Totalt								

Eventuell annan typ av sysselsättning (ange antal, kön & ålder):

.....

.....

.....

12. Vilken inkomstkälla har de deltagare som nu är aktiva i projektet
(Ange antal i respektive ruta i tabellen.)

	Lön		Lönebidrag		Ersättning från FK		Studiemedel		Försörjningsstöd	
	Man	Kvinna	Man	Kvinna	Man	Kvinna	Man	Kvinna	Man	Kvinna
18-29 år										
30-60 år										
60+ år										
Totalt										

Eventuell annan typ av inkomstkälla (ange antal, kön & ålder):

.....

.....

.....

13a. Hur har statsbidraget för 2009-2011 använts? (Flera alternativ kan anges.)

	Andel av statsbidraget (uppskatta i %)	Antal nya deltagare
☐ Uppstart av ny verksamhet		
☐ Utökad verksamhet / fler sysselsättningsplatser		
☐ Löpande kostnader för redan befintlig verksamhet		
☐ Annat, vad:		
.....		
.....		
.....		
	Totalt: 100 %	

13b. Om statsbidraget har använts till ny och/eller utökad verksamhet, har ny personal anställts? (Båda alternativen kan anges.)

	Andel av statsbidraget (uppskatta i %)	Antal nya anställda
☐ Anställt ny personal – <u>med</u> egen brukarerfarenhet		
☐ Anställt ny personal – <u>utan</u> egen brukarerfarenhet		

14. Gällande er verksamhet, har statsbidraget för 2009-2011 lett till:

a) ett mer varierat utbud av meningsfull sysselsättning än tidigare?

Instämmer inte alls
1 2 3 4 5 6
Instämmer helt

b) en ökad valfrihet för personerna i kontakt med verksamheten?

Instämmer inte alls
1 2 3 4 5 6
Instämmer helt

c) en anpassning till enskilda personers förutsättningar?

Instämmer inte alls
1 2 3 4 5 6
Instämmer helt

d) en återgång till den reguljära arbetsmarknaden?

Instämmer inte alls
1 2 3 4 5 6
Instämmer helt

e) en ökning av antalet deltagare i verksamheten?

Instämmer inte alls
1 2 3 4 5 6
Instämmer helt

f) att den framtida finansieringen känns tryggad?

Instämmer inte alls
1 2 3 4 5 6
Instämmer helt

15. Vad anser du om den aktuella ansökningsmodellen gällande statsbidrag (ettåriga bidrag, ansökningsförfarande m.m.)?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

16a. Vilka hinder har er verksamhet mött i arbetet med att få era deltagare att närma sig arbetsmarknaden?

1).....

.....

.....

2).....

.....

.....

16b. Vilka vägar har ni funnit/utvecklat för att komma förbi dessa hinder?

1).....

.....

.....

2).....

.....

.....

.....

.....

17. Övriga kommentarer:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Tack för din medverkan!

Bilaga 4: Beviljade medel 2010 (för verksamhetsåret 2011)

Sökande	Ort	Beviljat bidrag	Villkor för bidragsbeslutet	Antal platser/typ av sysselsättning
Solatassen	Karlstad	500 000	Medel beviljade för handledartjänst för utökning av befintlig verksamhet med kursverksamhet, skötsel av utemiljö och utökning av hunddagis.	Ytterligare 15 deltagare som utbildas i ekonomi, handledarskap och coaching, skötsel av utemiljö och hunddagis.
Föreningarnas hus i Skellefteå	Skellefteå	725 000	Medel beviljade för en handledartjänst samt utrustning/material för påbörjande av reparationsarbete som ska utföras av deltagarna.	Ytterligare 20 personer som kan delta i renoveringsarbeten, lunchservering m.m.
Båstadsfontänen	Båstad	500 000	Medel beviljade för handledartjänst för friskvård- och kulturprogram.	Arbetsorienterad verksamhet för ytterligare 20 personer. Kontakt med lokala arbetsgivare.
Torpa secondhand	Göteborg	285 000	Medel beviljade för upprustning av befintliga lokaler för att utöka hunddagis.	Inom verksamheten starta ett hunddagis med 12-16 nya arbetstillfällen. Samarbetar med arbetsförmedlingen och erbjuder bland annat praktikplatser.
Sensus studieförbund	Göteborg	245 000	Medel beviljade för handledartjänst och upprustning kök, datarum	Utöka verksamheten med cirka 5 personer som arbetar med snickeri, odling och matlagning mm.
Kooperativet Capella	Uppsala	692 900 ⁴	Medel beviljade för handledartjänst för att kunna utöka verksamheten.	Glastillverkning och cykelverkstad där cirka 10 kooperatörer kommer att beredas sysselsättning.
RSMH Hoppet	Säter	58 500	Medel beviljade för studiecirkelverksamhet, vad trädgården kan hjälpa själen med, enligt ansökan.	Utökning av studiecirklar. Ökning av antalet deltagare med cirka 20.
Fontänhuset Järfälla	Järfälla	300 000	Medel beviljade för handledartjänst för att starta studie- och arbetsenhet.	Förstärkning av studie och arbetsenheten. Utökning från 15 till 30 deltagare/vecka.
Fontänhuset Örebro	Örebro	500 000	Medel beviljade för handledartjänst för att hjälpa medlemmar med arbete och studier enligt ansökan.	Arbete mot lokala arbetsgivare för att skapa ytterligare arbetstillfällen som ger möjlighet att återgå till den reguljära arbetsmarknaden. Beräknat antal som får prak-

⁴ Kooperativet Capella har beviljats att föra över medlen till verksamhetsåret 2012 med anledning av försening med överenskommelse med Uppsala kommun.

				tik/arbete är ytterligare 10 personer.
Kraftcentrum Närservice	Strömsund	1 200 000	Medel beviljade för handledartjänster under 1 år för utökning av befintlig verksamhet, enligt ansökan.	Ytterligare 15 personer som kommer att arbeta med städning, skogsvård, data.
Eksjö Fontänhus	Eksjö	500 000	Medel beviljade för handledartjänst för verksamheten Vagar Ut.	Utökning med 8-10 personer som kan få praktikplatser eller delta i utbildning/studiecirklar.
Atrium	Växjö	380 000	Medel beviljade för handledartjänst för utökning arbetsplatsen Basen” och kanslifunktion.	Utökning av legoarbeten, montering/tillverkning. Utökning av antalet personer som kan arbeta på kansliet. Omfördelning av medlen har också gjort det möjligt fler fått sysselsättning i butiken Lybäck. Beräknat antal nya platser 8-10.
Fontänhuset Nyköping	Nyköping	700 000	Medel beviljade för handledartjänst för att utveckla verksamheten med praktikplatser.	Antalet personer som deltar utökas med ett 20-tal för att delta i utbildning/konferenser, studier, utöka antalet praktikplatser och anställningar.
Vänskap och arbete - Fontainhuset	Malmö	300 000	Medel beviljade för radioprojektet enligt ansökan.	Radiofontänen är ett nytt projekt som inledningsvis kommer att omfatta runt 20 personer.
RSMH	Bollnäs	200 000	Medel beviljade för handledartjänst för ekologisk köksväxtodling.	Mellan 5 och 7 personer kommer att delta i ekologisk växt/kryddodling.
Vägen ut! Kooperati- vens intresseförening	Göteborg	500 000	Medel beviljade för handledare/arbetsledare som en fortsättning på föregående års satsning.	Skapa ytterligare sysselsättningsplatser i befintliga kooperativ men också i nya avknoppade företag. Plantskola, trädgård, café och catering, bed an breakfast, fastighetsskötsel – beräknat antal 20 personer.
Buss23	Malmö	500 000	Medel beviljats för handledartjänst under förutsättning att handledaren arbetar med gruppen personer med psykisk funktionsnedsättning.	Café och bageriverksamhet där ett 15-tal personer kan arbeta. Jobbcoach för att hitta praktikplatser och/eller lönebidragsanställningar.
Aktivitetskällan	Gyttorp	167 000	Medel beviljade enligt ansökan under förutsättning att målgruppen är personer med psykisk funktionsnedsättning.	Inom kooperativet starta upp en bageriverksamhet. 5-6 personer kan erbjudas sysselsättning/arbete i bageriet.

IFS/CS	Linköping	140 000	Medel beviljade för satsningarna: hobby och hantverk, spanska, arbetslivsgrupp, visuell kommunikation, ESL och arbetsträningsplatser, enligt ansökan.	Studiecirkelverksamhet och utbildning, 12 deltagare/grupp
RSMH Säffle	Säffle	520 000	Medel beviljade enligt ansökan för handledarkostnad, föreläsare.	Arbetsträning, föreläsningar och friskvård. Öka antalet praktikplatser och bidragsanställningar. Ytterligare 30 personer kan delta i de olika aktiviteterna.
Fontain House	Stockholm	500 000	Medel beviljade för en handledartjänst som ska arbeta med målgruppen - personer med psykisk funktionsnedsättning.	Öka antalet som går från bidragsberoende till delvis egen försörjning.
Sankta Maria Folkhögskola	Malmö	500 000	Medel beviljade för handledartjänst som ska arbeta med målgruppen - personer med psykisk funktionsnedsättning.	Utbildning i konst, litteratur- och musikhistoria, psykologi, livshantering skrivarkurser. Omkring 20 fler deltagare beräknas kunna påbörja utbildning.
Intresseföreningen Mellanmålet	Stockholm	782 000	Medel beviljat för handledartjänst för utökning av befintlig verksamhet; café, catering	Beräknar att kunna nå 75 personer under året.
IFS/CS	Stockholm	500 000	Medel beviljade för handledartjänst, som en fortsättning på föregående års satsning.	Utveckla verksamheten och metoderna i studiecirkelverksamheten. Och utveckla köksgruppens arbete och utåtriktad sysselsättning. Cirka 120 personer har sysselsättning i verksamheten.
RSMH Mälaröarna	Ekerö	215 000	Medel beviljade för 50 % handledartjänst, matlagningskurser våren och hösttermin samt råvaror.	Utökning med antalet deltagare i verksamheten med cirka 30 personer.
Gemenskap och Arbeta, Fontänhuset	Helsingborg	500 000	Medel beviljade för handledartjänst, som en fortsättning på förra årets satsning.	Utökning med antalet deltagare beräknas till 20 st. Arbetsinriktad sysselsättning, studier, praktikplatser
Arbets- och utbildningskooperativet Glimten	Idre	500 000	Medel beviljade för 50 % handledartjänst för Glimten och 50% handledartjänst för Salem.	Ytterligare 10 personer som kan tas emot i olika sysselsättningar. Och få stöd i att söka utbildning, arbete.

Vilbohemmet i Svens- torp AB	Köpingebro	240 000	Medel har beviljats för trädgårdste- rapeut/symbolpedagog. Villkor för att erhålla medlen är att det är personer med psykisk funktions- nedsättning som kommer i åtnju- tande av sysselsättningsverksamhe- ten. Dessa personer ska komma utifrån och inte vara personer som redan befinner sig på Vilbohemmet.	Ytterligare 10 personer kan få sysselsättning i trädgård och snickeri.
Misa AB	Stockholm	160 000	Medel beviljade för att implemen- tera IPS-metoden i verksamheten enligt ansökan.	Ett 10-tal deltagare som får stöd enligt IPS- modellen för att komma ut på den ordinarie ar- betsmarknaden.
Gyllenkroken	Göteborg	800 000	Medel beviljade för handledartjänst i syfte att fortsätta och utöka sys- selsättningsverksamheterna, enligt ansökan.	Behålla fyra personer med psykisk funktionsnedsätt- ning som har anpassad anställning och skapa ytterligare fyra platser för arbetsträning.
Miljövårdcentrum	Örebro	501 600	Medel har beviljats för vinterväxt- hus/odling.	Bygga ett vinterväxthus med uppvärmning. Skapar sysselsättning för flera personer. Odlingsverk- samheten kommer senare att ge ytterligare syssel- sättningsplatser.
Kooperativet Rallarna	Gislaved	408 000	Medel har beviljats enligt ansökan som är en fortsättning på tidigare satsning. Inköp av fordon har inte beviljats.	Resturang/matsal – sys- selsättning för 6-7 perso- ner. Upprustning av industrilo- kal med sysselsättning för 7-8 personer.
Sandbäcken	Karlstad	675 000	Medel har beviljats för handledar- tjänst i syfte att skapa individuellt anpassade praktikplatser. Medlen utbetalas under förutsättning att målgruppen är personer med psy- kisk funktionsnedsättning	Cirka 25 personer beräk- nas kunna få individuellt stöd och på så sätt kunna få praktikplats och eller lönebidragsanställning.
Göteborgsfontänen	Göteborg	500 000	Medel har beviljats för handledar- tjänst, enligt ansökan.	Fortsatt utveckling av verksamheten, med coachning i lönearbete.
Frösunda LSS AB	Solna	500 000	Medel har beviljats för en handle- dartjänst.	25-30 personer kan erbjü- das sysselsättning dels på hunddagiset och dels för skötsel av golfbanorna.

Hamnkompaniet	Norrtälje	45 000	Medel har beviljats enligt ansökan för att återvinna papper och utveckla arbetet i cykelverkstaden.	Ytterligare 7 personer erbjuds arbete med att tillverka pappersmassa av återvunnet papper, arbete i cykelverkstad.
Lövsta kooperativet	Romakloster	110 000	Medel har beviljats för utbildning i plattläggning och utrustning/verktyg för anpassning av lokal/garage.	Ett tio-tal personer kan få sysselsättning inom trädgård, skog, garage
Arbetskooperativet Silvermånen	Nyköping	200 000	Medel har beviljats för handledartjänst till cykelverkstaden.	4-6 personer som får arbete/sysselsättning i den nya cykelverkstaden
Blå Vägen	Spånga	750 000	Medel har beviljats enligt ansökan för handledartjänst och omkostnader. Medlen utbetalas under förutsättning att målgruppen är personer med psykisk funktionsnedsättning.	20-30 personer som har sysselsättning inom trädgårds- och odlingsverksamhet, möbelrenovering, målning
Falkenbergs Fontänhus	Falkenberg	500 000	Medel har beviljats för en handledartjänst.	Cirka 30 personer som kommer att ingå i ett kooperativ som startas inom verksamheten.
Sociala kooperativet Kärngården	Umeå	500 000	Medel har beviljats för en handledartjänst för att utveckla utbildningscentrum.	Cirka 30 personer som har sysselsättning inom kooperativet. En viss utökning kan ske.
Sunderby Folkhögskola	Södra Sunderby	500 000	Medel har beviljats för en handledartjänst för utbildning av kooperatörer.	Utbildning av 12 kooperatörer – ett konstnärskooperativ och ramverkstad.
Multikult	Hisings Backa	300 000	Medel har beviljats för växthus, utbildning i grön rehabilitering, enligt ansökan.	8-10 personer som kommer att kunna arbeta med trädgård och odling.
Limac Socialt arbetskooperativ	Limmared	400 000	Medel har beviljats för utökning av ledare till kursverksamheten.	Utbyggnad av kaféverksamhet, sysselsättning för ett 20-tal personer.
Summa		19 500 000		

Bilaga 5: Beviljade medel 2011 (för verksamhetsåret 2012)

Sökande	Ort	Beviljat bidrag	Villkor för bidragsbeslutet	Antal platser/typ av sysselsättning
Göteborgsfontänen	Göteborg	500 000	Medel har beviljats för handledartjänst för utveckling av utbildningsverksamhet och studiecirklar.	Cirka ytterligare 30 personer beräknas kunna delta.
Sensus Västra Sverige	Göteborg	250 000	Medel har beviljats för handledartjänst för utveckling av matlagning, odling och målning.	Utökning med 5-10 personer.
Båstadsfontänen	Båstad	500 000	Medel har beviljats för handledartjänst för att främja återgången till lönearbete.	Beräknas att ytterligare 20 personer kommer att beröras.
Bryggan Piteå	Piteå	711 400	Medel har beviljats för handledartjänst för textil och bilvård.	Mellan 8 och 10 personer kommer att omfattas.
PULS i Lycksele	Lycksele	500 000	Medel har beviljats för handledartjänst för utveckling av tvätteriverksamhet.	Cirka 15 personer får daglig arbetsplats.
Eksjö Fontänhus	Eksjö ⁵	500 000	Medel har beviljats för handledartjänst för unga vuxna – Vägen ut!	8-10 personer omfattas.
Fontänhuset Vänskap och Arbete	Malmö	500 000	Medel har beviljats för handledartjänst för radioprojekt.	Mellan 40 och 50 personer kommer att kunna arbeta i radioprojektet.
Fontänhuset	Falkenberg	800 000	Medel har beviljats för handledartjänst för uppbyggnad av socialt kooperativ, grundläggande social rehabilitering, kultur och kreativitet.	Ett 30-tal personer kommer att beröras
Föreningarnas Hus	Skellefteå	725 000	Medel har beviljats för handledartjänst för upprustnings- och renoveringsarbeten	Cirka 80 personer kommer att beröras.
Sunderby Folkhögskola	Södra Sunderbyn	500 000	Medel har beviljats för handledartjänst för utveckling av konsthantverksverksamheten.	Minst 12 personer kommer att beröras.
Studieförbundet Bilda Syd	Malmö	750 000	Medel har beviljats för handledartjänst för kurser och studiecirklar.	Ett 20-tal personer berörs
Fontänhuset Sköndal	Sköndal	500 000	Medel har beviljats för handledartjänst för utveckling av verksamheten.	Ett 20-tal personer berörs
Franzingo/Radio Total-normal	Norsborg	770 000	Medel har beviljats för handledartjänst för att utveckla radioverksamheten.	Ett tiotal personer berörs.

⁵ Eksjö Fontänhus har avvecklats och pengarna har återbetalats.

Silvermånen	Nyköping	500 000	Medel har beviljats för handledartjänst för utveckling av verksamheterna reparation, renovering och försäljning av cyklar.	Sysselsättning för 4-6 personer.
Kooperativet KOS	Stockholm	140 000	Medel har beviljats för utveckling av tryckeri, glasverkstad och kafé samt för utbildning av deltagarna.	Cirka 10 personer kommer att omfattas.
Kraftcentrum	Strömsund	800 000	Medel beviljats för handledartjänst för städ/skogsvård och vaktmästeriarbeten	Cirka 10 nya arbetstillfällen.
Gemenskap och arbete	Helsingborg	500 000	Medel har beviljats för handledartjänst för utökning av verksamheten vaktmästeri.	Ytterligare 10 personer.
RSMH Säffle	Säffle	500 000	Medel har beviljats för handledartjänst för kursverksamheten "körskola för livet".	Minst 30 personer kommer att ingå i kursverksamheten.
Fontänhuset Örebro	Örebro	500 000	Medel har beviljats för handledartjänst för "prova på arbete"-projekt.	Cirka 10 personer kommer att få arbete/praktik/studier.
Atrium	Växjö	500 000	Medel har beviljats för handledartjänst för utveckling av vaktmästeritjänst.	Cirka 5 personer berörs.
Ateljé Trädet	Göteborg	200 000	Medel har beviljats för handledartjänst för utökning av butik samt för utbildning.	3-4 personer berörs.
RSMH	Hägersten	500 000	Medel beviljats för utveckling av återhämtnings- och rehabiliteringsverksamheter och kursverksamheter i Sollefteå kommun.	Cirka 20 personer berörs.
RSMH Mälaröarna	Ekerö	200 000	Medel har beviljats för handledare och utbildning av deltagare.	Ett 50-tal deltagare berörs.
Salakoop	Karlstad	500 000	Medel har beviljats för handledare för ombyggnation.	4-6 personer beräknas kunna arbeta med ombyggnationen.
Fontänhuset	Nyköping	500 000	Medel har beviljats för handledartjänst för utveckling av verksamheten.	Ett 10 tal personer berörs
RSHM Hoppet	Säter	80 000	Medel har beviljats för arbetsförberedande studieverksamhet.	Mellan 40 och 45 personer ingår i verksamheten.
Bönorna	Handen	500 000	Medel har beviljats för utveckling av catering och bageri.	Arbetstillfällen för cirka 7 personer.
Arbets- och utbildningskooperativet Glimten	Idre	550 000	Medel beviljats för handledartjänst för utveckling av verksamheten.	Cirka 10 personer.
Kooperativet Rallarna	Gislaved	250 000	Medel har beviljats för handledartjänst för utveckling av lunchservering och butik.	Mellan 5 och 8 personer kan komma att få arbete.
Club Lindormen RSMH	Uppsala	103 600	Medel har beviljats för studieverksamhet och TV/mediaverksamhet.	Ett 30-tal personer berörs.

Byggnadsvård i Roslagen	Norrtälje	500 000	Medel har beviljats för handledartjänst för reparation och restaurering av äldre fastigheter.	8-10 personer kan få arbete.
IFS/CS	Stockholm	500 000	Medel har beviljats för handledartjänst för lotsar, stöd till studier, sysselsättning och arbete.	Mellan 30 och 40 personer berörs.
Fontain House i Stockholm	Stockholm	800 000	Medel har beviljats för handledartjänst för utveckling av verksamheten.	
Lövsta kooperativet	Roma Kloster	120 000	Medel har beviljats för utrustning till växthus, sten- och markarbeten.	2-3 personer kan få sysselsättning.
Intresseföreningen Mellanmålet	Stockholm	550 000	Medel har beviljats för handledartjänst för verksamhet för unga.	Mellan 30 och 40 personer berörs
Klovstens Hunddagis	Kungsbacka	100 000	Medel beviljat för handledartjänst för hundvård, hunddagis, utbildning.	Utökning med 6-8 deltagare i hunddagiset.
Vägen ut!	Göteborg	550 000	Medel har beviljats för handledare/karriärstödare.	Cirka ett 50-tal personer berörs.
Via Nova	Göteborg	200 000	Medel har beviljats för handledartjänst för utveckling av kaféverksamhet.	7-10 personer kan få sysselsättning/arbete.
Radio Tokholm	Stockholm	120 000	Medel har beviljats för utbildning, sändningskostnader m.m.	
Sociala kooperativet Kärngården	Umeå	500 000	Medel har beviljats för handledartjänst för utveckling av arbetscentrum. utbildningscentrum, hälsocentrum och kulturcentrum.	30 personer.
Socialt arbetskooperativ Limac	Limmared	480 000	Medel beviljats för handledartjänst för utveckling av Verkstad och Secondhandbutik.	Mellan 10 och 12 personer.
RSMH	Hägersten	750 000	Medel har beviljats för ungdomsstödare.	
Summa		19 500 000		